

BACHELOROPPGAVE

Emnekode: SOS375

Navn: Jenny-Mari Sagaard

Hvordan arbeider miljøterapeuter?

Dato:18. mai 2016

Totalt antall sider: 51

SAMTYKKE TIL BRUK AV PROSJEKT, KANDIDAT-, BACHELOR- OG MASTEROPPGAVER

Forfatter(e): Jenny-Mari Sagaard

Norsk tittel: Hvordan arbeider miljøterapeuter?

Engelsk tittel: How does environmental therapists work?

Studieprogram: Sosiologi fordypning med bachelor

Emnekode og navn: Sos 375

☒

Vi/jeg samtykker i at oppgaven kan publiseres på internett i fulltekst i Brage, Nords' åpne arkiv

☐

Vår/min oppgave inneholder taushetsbelagte opplysninger og må derfor ikke gjøres tilgjengelig for andre

Kan frigis fra: _____

Dato: 16. mai 2016

**Jenny-Mari` Sagaard
underskrift**

Forord

Denne oppgaven er skrevet som en avsluttende del av en bachelorgrad i sosiologi ved HINT/Nord universitet. Oppgavens tema omhandler bakkebyråkrati med miljøterapeuter i norske grunnskoler som bakgrunn.

Prosessen med å skrive en bacheloroppgave har vært krevende, samtidig som den også har vært meget interessant. Jeg har prøvd å fordype meg i et tema det har vært lite fokus på i vårt pensum. Dette har vært lærerikt og utfordrende. Jeg har tilegnet meg ny kunnskap om både ansikt til ansikt-byråkrati, og miljøterapeuters arbeidshverdag og de utfordringer dette innebærer.

Jeg vil først og fremst takke mine respondenter som frivillig stilte opp og delte velvillig av sin kunnskap og opplevelser. Det har vært et privilegium å få innsikt i en så spennende arbeidshverdag. Uten disse ville ikke denne oppgaven blitt noe av. Fordommer har blitt knust, og ny kunnskap er lagret.

Takk til veileder Cathrine Thorhus for veiledning og konstruktive tilbakemeldinger.

Jeg vil takke mine medstudenter for gode faglige diskusjoner og for oppmuntrende ord når motgangen har vært størst, og man har trengt ett ekstra dytt.

Jeg vil også takke min familie som har bidratt med støtte, gode samtaler og motivasjon.

Sist men ikke minst takk til min sønn som har forstyrret meg med jevne mellomrom og gjort meg oppmerksom på at pauser må til for å kunne fortsette med mer energi i jobben med oppgaven i etterkant.

Steinkjer 16. mai 2016

Sammendrag

Denne studien handler om miljøterapeuters opplevelse av egen arbeidshverdag, med tittelen: Hvordan arbeider miljøterapeuter? Grunntanken med oppgaven var min interesse for barn med ulike behov, og hvordan man kan hjelpe disse. Jeg ønsket å undersøke hvordan rammene og systemet i skolen er med på å påvirke handlingsrommet til miljøterapeutene.

For å kunne finne ut av denne påvirkningen har jeg benyttet en kvalitativ metode. Jeg har intervjuet de som kjenner til miljøterapeuters arbeidshverdag best, miljøterapeutene selv.

Gjennom analyser av den informasjonene respondentene har gitt meg har jeg forsøkt å beskrive deres arbeidshverdag med bakgrunn i en teori om arbeidsbetingelsene til en byråkrat som er i direkte kontakt med sine klienter.

Utvalget besto av 3 miljøterapeuter, samt ulike dokumenter tildelt av en lokal kommune. Respondenten opplevde en bred stillingsbeskrivelse, som også tilla dem store arbeidsmengder. Kommunens rapporter viste også at arbeidsmengden var stor, men at ressursene til miljøterapi var begrenset. Dette igjen førte til kutt i tilbudet, når ønsket derimot var å styrke det.

Respondentene opplevde at tid var deres knappeste ressurs. De hadde mange elever de skulle dekke behovene hos. Dette medførte at respondentene ofte følte at de ikke fikk utført sine arbeidsoppgaver på en tilfredsstillende måte. De følte at elever med små behov ofte ble satt i andre rekke. Selv om respondentene i liten grad har mulighet til å rasjonalisere sine klienter, vil dette i noen grad skje. Intensjonen er derimot hele tiden å hjelpe alle som har behov.

Abstract

This study is about environmental therapist's experience of their everyday work, with the title: How does environmental therapists work? The basic idea of the task was my interest in children with different needs, and how to help them. I wanted to find out how the framework and system in schools is involved in influencing maneuver to environmental therapist.

In order to find out of this influence, I have used a qualitative method. I have interviewed those who know environmental therapist workday best, the environmental therapist themselves.

Through analyzes of the information the respondents have given me, I have tried to describe their everyday work based on the theory of working conditions to a bureaucrat who is in direct contact with their clients.

The selection consisted of three environmental therapist, as well as various documents granted by a local authority. Respondents experienced a broad job description, which also attributed them heavy workloads. The local authority's reports also showed that workloads is huge, but the resources to milieu is limited. This leads to cuts, when actually wanted to strengthen the offer.

The respondents felt that the time was their scarcest resource. They have many students they should cover the needs of. This means that the respondents often feel they do not get performed their duties in a satisfactory manner. Although the respondents have little opportunity to rationalize their clients, this will to some extent occur. The intention, however, is to constantly help everyone who needs help.

Innhold

Forord	II
Sammendrag.....	III
Abstract.....	IV
1. Innledning	1
1.1 Begrunnelse for valg av oppgave:.....	2
1.2 Problemstilling	2
1.3 Forskningsspørsmål	3
1.4 Oppgavens oppbygning	3
2. Teori	4
2.1 Byråkrati	4
2.2 Bakkebyråkrati og bakkebyråkrat	5
1. Problemet med ressursene.....	5
2. Tvetydige mål	6
3. Relasjoner til klientene	6
2.3 Praksismønstre	7
Rasjonert tjeneste – Tilgang og etterspørsel	7
Rutiner.....	9
Rasjonert tjeneste - ulikhet i administreringen	10
Favorisering	10
Partiskhet.....	11
Kontroll av klienter og arbeidssituasjon.	11
2.4 Tidligere litteratur	12
3. Metode.....	13
3.1 Forskningsdesign	14
3.2 Metode	15
3.3 Gjennomføring.....	16
3.4 Utvalg.....	18
3.5 Etikk	18
4. Analyse	20
4.1 Miljøterapeut i grunnskolen.....	20

4.2 Bakgrunn	21
4.3 Egen opplevelse av arbeidshverdagen	22
Rammer	22
Planlegging	22
Rutiner	23
Skjønn	23
Prioriteringer	23
Tid	24
Ressurs	24
Samarbeid	25
Relasjoner	25
4.4 Rammebetingelsenes påvirkning.	26
Stillingsbeskrivelse	26
Arbeidsvilkår	27
Ressurser	27
Opplæringsloven	28
Samarbeid	28
4.5 Muligheter for egen påvirkning	28
5. Diskusjon	29
5.1 Bakgrunnen	29
5.2 Rammer	30
5.3 Relasjoner til klientene	31
5.4 Rutiner	32
5.5 Rasjonering og prioritering	33
5.6 Samarbeid og kompetanseheving	35
6. Konklusjon	35
Bibliografi	i
Vedlegg 1	iii
Vedlegg 2	vi

1. Innledning

I opplæringsloven § 2.1 står det at alle barn har plikt til grunnskoleopplæring og rett til en offentlig grunnskoleopplæring. Denne retten og plikten gjelder fra det året barnet fyller 6 år og frem til de har fullført 10. Trinn. Opplæringsloven tegner videre et bilde over hvilke rettigheter og plikter et barn under grunnskole og videregående utdanning har (Opplæringslova, 1998).

Opplæringsloven § 9a. er en hjemmel som er meget gjeldene for miljøterapeuter. Denne loven legger til grunn elevenes rettigheter når det kommer til miljøet i skolehverdagen. Dette dreier seg både om det fysiske (§ 9a-2) og det psykososiale miljøet (§ 9a-3). Det fysiske dreier seg om bygninger, vedlikehold, innredning og selve driften av skolen, mens det psykososiale dreier seg om trygghet og tilhørighet. For at elevene skal kunne konsentrere seg og utvikle seg både faglig og sosialt er det viktig med et godt læringsmiljø (Opplæringslova, 1998).

Miljøterapeuter i skolen skal ha et helhetlig perspektiv på forebyggende arbeid sett opp mot skolens elever og skolen som system. De skal hurtig ta tak i bekymringer rundt enkeltelever og grupper, sette seg inn i saken og vurdere de tiltak som er best egnet å sette inn i situasjonen. De innehar en særskilt kompetanse om arbeid med barn. Her følger de opp elever med samtaler, sosiale ferdigheter og med vedtak. Det gis veiledning i hjem og skolesituasjon, og etableres alternative aktiviteter med mere. Dette for å styrke eleven sosialt, praktisk og ikke minst teoretisk. De jobber i tverrfaglige team. De er en ressurs for skolene sett opp mot kommunen med sin brede kompetanse innen psykologisk pedagogisk arbeid, og arbeid med elever med ulike grader av utfordringer. Miljøterapeuter jobber tverrfaglig og bidrar til at kunnskap og erfaringer blir delt mellom læreinstitusjonene. Det kan være en fordel at noen av miljøterapeutenes samarbeidspartnere kommer fra andre instanser og ser situasjonen med andre øyne (Utdanningsforbundet, 2012)

Miljøterapeut tjenesten er pr i dag ikke et lovpålagt tilbud (FO, 2014). Miljøterapeuter skal anses som å være et lavterskel tilbud hvor både foresatte og elever kan henvende seg for å få bistand og hjelp. Miljøterapeuten er derfor en viktig resurs i skolens undervisningstilbud.

Det har i mange år vært en økning i antall enkeltvedtak om spesialundervisning. Det kan likevel synes som om det i de tre siste årene ha blitt en svak reduksjon i denne type vedtak.

I dagens grunnskole utgjør antall elever med spesialundervisningen 7,9 %. Desto høyere opp i klassetrinnene, desto større andel mottar spesialundervisning.

Utdanningsdirektoratet rapporterer eksempelvis at det er 10 ganger så mange elever med spesialundervisning på 10. trinn som i 1. trinn. Det er flere gutter (67,5%) enn jenter som mottar spesialundervisning (Utdanningsdirektoratet, 2015).

Man kan gjerne spekulere i hva som er årsaken bak denne forskjellen men denne undersøkelsen søker derimot og se nærmere på hvilke oppgaver som ligger i undervisningen i grunnskolen, med fokus på miljøterapeutene.

1.1 Begrunnelse for valg av oppgave:

I en kommune legger den til grunn følgende definisjon av miljøterapi i skole: *«En planlagt og systematisk bruk av en fellesfaglig referanseramme og praksis for å forstå og handle i forhold til individers og gruppers situasjon og behov. Miljøterapi er etikk- og verdiladet og inneholder elementer av omsorg, oppdragelse og behandling»* (Inge Kvaran, 1996: Internt dokument 1).

Kommunen legger til grunn at miljøterapeutene skal jobbe med miljøterapi gjennom tilrettelegging i miljøet, og ved dynamisk arbeid rettet mot elevene. Miljøterapeutenes oppgaver er å jobbe forebyggende. Dette for å hindre en negativ utvikling og sikre at elevene har en velfungerende hverdag. Kommunen legger til grunn at miljøterapeuter gjennom tverrfaglig samarbeid med andre ansatte, ved skolene og andre etater, skal oppnå en bredere utnyttelse av kompetanse og ressurser (Internt dokument 1). Det er nærliggende å tro at dette også er gjeldende for de fleste kommunene i Norge i dag.

Kommunen opplever at det er en sterk økning i meldinger til barnevernet. Kommunens bekymring er at det ofte tar lang tid før forhold som påvirker barnas hverdag på uheldige måter blir oppdaget. Dette mener de har en sammenheng med manglende kompetanse og ressurser. Kommunen ønsker å ta nye grep for å legge til rette for en endring av den negative utviklingen. Kommunen mener at samarbeid mellom spesielt skole og barnevern må styrkes. Siden miljøterapeutenes oppgaver kan relateres opp mot å styrke elever som kanskje strever i skolesituasjonen og/eller hjemme, har den et behov for opprettholdelse og styrking av denne tjenesten (Internt dokument 1).

På bakgrunn av ovennevnte ønsker jeg å se nærmere på miljøterapeutenes opplevelse av egen arbeidshverdag.

1.2 Problemstilling

I min bacheloroppgave har jeg valgt å legge fokuset på undervisningstilbudet i grunnskolen i en norsk kommune. Etter nærmere samtaler med avdeling for oppvekst i en lokal kommune,

er det interessant og spennende å fokusere på miljøterapeuters arbeidshverdag. Deres arbeidshverdag er krevende og består mange utfordringer. I kommunens rapport om organisering av miljøterapeutressurser, konkluderes det med at kommunen oppfatter et behov for kompetanseheving blant miljøterapeuter. Det kan være interessant å finne ut av hva denne gruppen anser som viktige ressurser i eget arbeid mot en god måloppnåelse. Min problemstilling blir derfor: **«Hvordan arbeider Miljøterapeuter?»**

Mitt hovedfokus i oppgaven er å undersøke hvordan miljøterapeuter arbeider innen de rammer satt av lovverk og system, deres muligheter for samarbeid, kompetanseheving, og egen opplevelse av yrket.

1.3 Forskningsspørsmål

- Hvordan oppleves miljøterapeutenes arbeidshverdag?
- Hvilke rammebetingelser opplever de, og hvordan påvirker disse arbeidshverdagen?
- Hvilke muligheter for påvirkning av egen arbeidshverdag har miljøterapeutene?

1.4 Oppgavens oppbygning

Jeg starter oppgaven med å presentere mitt tema, og hvordan loven pålegger kommunene å legge til rette for et godt psykososialt miljø både for den enkelte eleven som individ, og skolen som et system. Videre forklarer jeg hvordan en kommune anvender miljøterapeuter som en resurs. En resurs som kan bidra til å oppdage og hjelpe til med utfordringer i elevenes hverdag på et tidligst mulig stadium.

I teoridelen presenterer jeg Lipskys teorier om bakkebyråkrati og bakkebyråkrater, samt noen teorier fra Steen Juul Hansens bok: Sociologi og sosialt arbejde. Denne sosiologiske teorien legger jeg til grunn i diskusjonen relatert til funnene etter samtaler med miljøterapeuter.

I metodedelen har jeg valgt kvalitative intervju med intensivt design. Kvalitativt intervju er mest hensiktsmessig for å innhente miljøterapeutenes konkrete arbeidshverdag og kunnskap om utfordringer.

I analysedelen presenteres funnene i intervjuene med respondentene. I tillegg har jeg valgt å innhente en rekke dokumenter fra en kommune som dreier seg om miljøterapi i grunnskolen, for å få en bedre forståelse av hvilke rammer miljøterapeuten arbeider under.

Avslutningsvis vil jeg diskutere funn i analysen opp mot teorier om bakkebyråkrati.

Oppgaven har til hensikt å belyse likheter og ulikheter i miljøterapeuters opplevelser av sin egen arbeidshverdag på bakgrunn av sosiologisk teori.

2. Teori

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for den teorien jeg legger til grunn for analysering og drøfting. Miljøterapeuter kan ses på som en sosialarbeider, og jobber innenfor den delen av byråkratiet som har direkte kontakt med klienten. Med andre ord er miljøterapeuten den som skal realisere de intensjoner og mål velferdsstaten (her innenfor skoleverket) har, og kan derfor anses som en bakkebyråkrat (Lipsky, 2010).

2.1 Byråkrati

Som nevnt ovenfor anser jeg miljøterapeuter som bakkebyråkrater. For å kunne beskrive hva en bakkebyråkrat er, må byråkrati og siden et bakkebyråkrati defineres.

Byråkrati betyr kontorstyre og er en organisasjonsform som bygger på grunnleggende prinsipper om formalisert arbeidsdeling, planlegging av utførelsen av arbeidsoppgaver, og klart definerte ansvarsområder (Schiefløe, 2011). Max Weber var den første sosiologen som beskrev et byråkrati. Han kjennetegner et byråkrati ved at det er en form for legalt herredømme som innehar en gjennomsiktighet. Det er hierarkisk oppbygd, og er preget av rutiner hvor ansvarsområdene er klart oppdelte med videre (Steen, 2014). Hvor en person befinner seg i dette hierarkiet og hvilket ansvarsområde denne har, er av betydning for hvor stor makt dette individet har. I et byråkrati er det en stor grad av arbeidsdeling. Det vil si at den enkelte ansatte kun har få spesialiserte arbeidsoppgaver med bakgrunn i sin kompetanse (Utdanning, erfaring med mere.) (Weber, 1997). Individet må inneha en konkret kompetanse for å kunne å kunne arbeide i et byråkratisk system. Med tanke på at erfaring er en viktig inngangsport til de ulike stillinger i byråkratiet, kan karrierebygging ofte starte fra laveste nivå i institusjonen. Innad i et byråkrati er nøyaktighet, effektivitet, dokumentering, kontinuitet, diskresjon, streng underordning, lite gnisninger, lave saksomkostninger, lik målforståelse og en faglig og personlig egnethet de mest ønskelige trekkene. Derfor er byråkratiet meget regelstyrt (Weber, 1997). I administrasjon av kompliserte oppgaver utført på en effektiv og rasjonell måte, mente Weber at den byråkratiske modellen både er hensiktsmessig og nødvendig (Schiefløe, 2011).

Miljøterapeuter i grunnskolen er kommunalt ansatte. De arbeider i det kommunale byråkratiet, eller som en forlenget arm av dette. Miljøterapeutene er ute i «felten» og jobber direkte med klienten. Miljøterapeuter arbeider ofte med elever som har sosiale problemer. Elever med sosiale problemer kan ha ulike utfordringer som gjør at tilnærmingen miljøterapeuten gjør må tilpasses den enkelte. Dette medfører at de ikke alltid kan arbeide ut fra et regelverk som gir strenge retningslinjer for hvordan de utfører sine arbeidsoppgaver.

Skjønnsutøvelse er en viktig del av miljøterapeuters hverdag. Med bakgrunn i dette oppfatter jeg at en miljøterapeut er en bakkebyråkrat og slik også del av bakkebyråkratiet.

2.2 Bakkebyråkrati og bakkebyråkrat

I 1969 ga Lipsky ut en artikkel: Toward a theory of street Level bureaucracy, hvor han presenterte en teori om bakkebyråkrati. Videre skrev Lipsky boken: Street Level bureaucracy-dilemmas of the individual in Public services. I denne boken viser han at selv om det er vanskeligheter rundt forvaltningen av frontlinje arbeidstakere, så vil disse som regel være i tråd med det offentlige formålet (Lipsky, 2010).

Når vi på norsk snakker om bakkebyråkrati så er det Lipskys Street Level bureaucracy vi forholder oss til. Jeg vil derfor videre i oppgaven benytte begrepet bakkebyråkrati.

Lipsky omtaler bakkebyråkratiet som den delen av den offentlige sektor som arbeider med å dele ut fordeler og sanksjoner, som direkte har innvirkning på klientens daglige liv. I min oppgave vil dette bakkebyråkratiet være i skolen. I skolen deles det ut faglig kunnskap samt tilpasset kunnskap som skal sikre individets og systemets videre fremtid.

Lipskys opprinnelige tanke om hva som kjennetegner en bakkebyråkrat er: Offentlig ansatte med tett klientkontakt som har stor grad av selvstendighet og har muligheter for utøve skjønn under utførelse av sine arbeidsoppgaver, samt at det ikke alltid er samsvar mellom muligheter og rammebetingelser. I denne oppgaven vil dette si at bakkebyråkraten er miljøterapeuten som er i direkte kontakt med elevene. Miljøterapeuten har muligheter til å utøve skjønn og jobber selvstendig.

Weber ville kalt denne karakteristikken for en idealtipe for en bakkebyråkrat. En idealtipe er ifølge Weber en teoretisk rendyrkning av noen empiriske trekk ved den sosiale virkelighet, som forklarer bestemte typer av sosial handling.

I sin andre del av boken trekker Lipsky frem ulike forhold som er med å påvirker en bakkebyråkrats arbeidsbetingelser. Tre av disse er:

1.Problemet med ressursene

Det kan ofte være en høy grad av kompleksitet rundt bakkebyråkraters arbeidsoppgaver. Dette fører til at deres avgjørelser kan ha en grad av usikkerhet. Dette kan innebære at innsatte tiltak ikke nødvendigvis er optimale. Prøving og feiling kan være en arbeidsmetode for å finne frem til rett tiltak innenfor de ressurser som er tilgjengelig. Det er dessverre ofte slik at bakkebyråkraten ikke har tilgjengelig de ressursene som er nødvendige for å kunne utføre arbeidsoppgavene tilfredsstillende. Lipsky viser også til at organisatoriske oppgaver slik som

journalføring kan bidra til at bakkebyråkraten får mindre tid til fysisk kontakt med klienten. Ofte kan også bakkebyråkratens muligheter for å innhente mer kunnskap og kompetanse påvirke deres muligheter på godt og vondt (Lipsky, 2010). Mange bakkebyråkrater velger derfor å bruke av sin fritid for å kunne øke egen kompetanse, for derav å få bedre tilgang til ressurser.

2. Tvetydige mål

Ofte kan bakkebyråkraten stå i en situasjon hvor arbeidsoppgaven og organisasjonens målsetninger er tvetydige eller står i kontrast til hverandre. Dette kan bidra til en konflikt mellom målsettingene. Tvetydige og uklare mål kan føre til at bakkebyråkraten blir usikker på hva de jobber mot, og hva som forventes.

Særlig ser vi tre kilder til at mål kan komme i konflikt med hverandre. For det første kan det oppstå målkonflikt fordi klientens mål er ulikt fra de mål som er satt av samfunnet. For det andre kan det oppstå målkonflikt fordi klientens mål er ulikt fra det som er satt fra organisasjonens side. Og for det tredje, kan det oppstå målkonflikt fordi det er mange ulike og motstridende rolleforventninger.

3. Relasjoner til klientene

Lipsky sier at klientene av bakkebyråkratiet ikke er frivillige, siden bakkebyråkratiet tilbyr tjenester som klientene ikke har tilgang til andre steder. Tjenesten som mottas kan da oppleves som en påtvunget hjelpetjeneste fordi det ikke oppgis alternativer.

Giddens hevder i sin modernitetsteori, at byråkraten derfor er avhengig av symbolske tegn som: tillitt og ekspertsystemer. Disse er grunnleggende i den delen av byråkratiet som er i direkte kontakt med klientene. Klienten skal ha tillit til at bakkebyråkraten sitter med egnet kunnskap, og at byråkratiet fungerer etter hensikten (Steen, 2014).

Ufrivillig klientstatus påvirker også maktforholdet mellom klient og bakkebyråkrat. Klienten har svært liten makt over bakkebyråkraten. Bakkebyråkraten vil ikke bli utsatt for særlig negative konsekvenser med å ikke tilfredsstille klienten. En bakkebyråkrat har derimot ofte mange saker og ta seg av, og oppgavene skal løses mest mulig effektivt. Klientens maktmulighet er å beslaglegge bakkebyråkratens tid (Lipsky, 2010). Klientene har også en mulighet til å etablere makt i byråkratiets grunnprinsipp om likebehandling. Dette vil si at bakkebyråkraten skal behandle alle ut fra de samme regler og normer. Men i forholdet mellom klient og bakkebyråkrat er det bakkebyråkraten som sitter med den største

maktposisjonen. Bakkebyråkraten vil ikke bli utsatt for negative konsekvenser ved å for eksempel ta avgjørelser som kan medføre store følger for klienten (Lipsky, 2010).

Bourdieu ville sagt at bakkebyråkraten i lys sin stilling innehar en objektiv makt til å treffe beslutninger med betydning for klienten. Videre er det den symbolske posisjonen til bakkebyråkraten som gjør denne i stand til å treffe disse beslutningene. Dette vil også si at bakkebyråkraten kan ha en symbolsk makt. Symbolsk makt vil si makten til å bestemme hvordan noe skal tolkes og forståelse av situasjonen. Dette kan igjen føre til symbolsk vold. Klienten har alltid mindre makt enn bakkebyråkraten, dette kan bidra til at bakkebyråkraten kan tvinge sine fortolkninger på klienten. Denne makten kan være et hinder for at klienten har mulighet til å uttrykke sin legitime uenighet (Steen, 2014).

2.3 Praksismønstre

Innad i byråkratiet ser vi en rekke ulike mønstre for praksis. Videre skal jeg ta for meg de vanligste mønstrene som Lipsky påpeker hos bakkebyråkrater:

Rasjonert tjeneste – Tilgang og etterspørsel

Teoretisk sett er det ingen begrensninger for etterspørselen av sosiale goder. De offentlige instansene som tilbyr disse tjenestene, må utvikle metoder og lovverk for å rasjonalisere godene. Dette gjøres for eksempel ved å regulere tidsbruk, tilgjengelighet og informasjon. Samtidig kan bakkebyråkraten med i makt av sin posisjon påføre klienten psykologiske eller økonomiske kostnader. Byråkratiet søker likebehandling av klientene, men kravet om rasjonalisering kan også føre til forskjellsbehandling for å begrense tilgang og etterspørsel. Rasjonaliseringen starter i det bakkebyråkraten tar imot klienten. Bakkebyråkraten tilstreber å organisere sitt arbeid for tilrettelegging av arbeidsoppgaver, og/ eller for å frigjøre så mye tid som mulig til sine egne formål (Lipsky, 2010).

Som nevnt brukes det ulike måter for å rasjonalisere tjenestene. En av disse er tid:

Bakkebyråkrater har oftest faste arbeidssteder og det kreves at klienten oppsøker denne på arbeidsstedet. Bakgrunnen for dette er at bakkebyråkraten skal få benyttet sin arbeidstid på en mest mulig effektiv måte. Samtidig setter det kostnaden for tidsbruk over på klienten.

Offentlige tjenester har gjerne et køsystem, hvor førstemann til mølla prinsippet ligger sterkt. Her rasjonaliseres bort de klienter som ikke har tid til å vente på sin tur til å snakke med saksbehandler. Dette kan bidra til at de som virkelig har behov for tjenesten ikke vil få den.

Ved de offentlige kontorer hvor bakkebyråkraten jobber er det som regel også en meget begrenset åpningstid. Dette er uavhengig om det tilbys timebestilling eller ikke. Giddens sier

at adgangsporter til ekspertsystem hvor man får ansikt-til-ansikt kontakt med saksbehandler er avgjørende for tilliten. Det er derfor viktig at forskjellen mellom tid og rom ikke blir for stor (Steen, 2014).

En annen måte å rasjonalisere kan være og gi eller tilbakeholde informasjon (Lipsky, 2010). Det finnes så mange ulike tjenester og velferdsgoder at det kan være vanskelig for klienten og finne frem til all informasjon rundt dette selv. I Norge har vi forvaltningsloven kapittel 2, som setter krav til at ansatte innen den offentlige forvaltningen skal veilede klientene sine (Forvaltningsloven, 1967 kap, 2). Likevel kan det nok skje at informasjon blir holdt tilbake. Dette fordi at måten informasjonen blir gitt på også er av betydning. Gis informasjonen på en slik måte at klienten ikke forstår, kan dette påvirke etterspørselen av den aktuelle tjenesten. Det er nok ikke like enkelt å tilbakeholde informasjon i dag som det var i 1980 da Lipsky skrev hoveddelen av boken sin. Globaliseringen gjør at vi per i dag lever i et informasjonssamfunn, hvor det er en stor forbrukermakt (Steen, 2014). Med internett og sosiale medier har vi tilgang til informasjon.

En tredje rasjonalisering er de økonomiske og psykologiske kostnadene. Som tidligere vist kan en klient bli påført kostnader ved at denne må ta fri fra jobb, skaffe barnevakt med mere for å kunne oppsøke en saksbehandler/bakkebyråkrat innen det offentlige. Blant annet kan det ligge begrensninger i betaling av egenandeler for å kunne motta et offentlig gode. Klienten ser at kostnaden ved å benytte tjenesten overvinner fordelene, noe som ikke alltid er like heldig da dette kan skape sosiale forskjeller (Lipsky, 2010).

Den fjerde måten å rasjonalisere tilgang og etterspørsel på er forskjellsbehandling. De fleste saker er unike og det vil derfor være vanskelig å ha rutiner og standardiserte maler for saksbehandlingen. På mange offentlige kontorer, som for eksempel kontorer for helsetjeneste, setter de opp ventelister som er basert på klientens behov for tjenesten. En slik vurdering av hjelpebehovet innebærer skjønnsutøvelse som kan åpne for forskjellsbehandling.

Bakkebyråkratiet anser det akseptabelt å forskjellsbehandle klienten. Mer velstående får ofte hjelp først, fordi det er antatt at kostnaden av å vente er høyere for disse. Bakkebyråkratiet har en tendens til å utvikle en politikk om at kostnadene til de «fattige» er ikke-eksisterende (Lipsky, 2010).

Villadsen beskriver i sin analyse om sosialt arbeid på 1800-tallet, at fattiglovene beskrev de «fattige» som en laverestående klasse. I dag er det ikke dette gjeldende i samme grad, fordi tvangsarbeid ikke er en legal løsning på dagens fattigdom. Alle individ har rett til en

vurdering av sin aktuelle her og nå situasjon i dialog med bakkebyråkraten (Steen, 2014). Opplæringsloven legger også til grunn at alle elever har de samme rettighetene uavhengig av deres bakgrunn, klasse, religion, rase med mer.

En klient som er godt informert, og har fått god veiledning, kan lettere argumentere for sine behov i drøfting av den aktuelle hjelpetjeneste. Det motsatte er en klient som er overkjørt av systemet på en slik måte at denne mangler kunnskap om de mulighetene som finnes.

Byråkraten som skal være sakstyrt, upersonlig, ikke styrt av egne normer og verdier, kan likevel være påvirket av egne fordommer. Med andre ord kan det moderne samfunnet være et risikosamfunn. Vi må hele tiden vurdere risikoen ved våre handlinger både som klient og saksbehandler (Steen, 2014). Bakkebyråkraten på sin side løper liten risiko med å rasjonere bort klienter. Klienten på den andre siden løper en stor risiko, da det er bakkebyråkraten som tar avgjørelsen om hvilke klienter som trenger hjelp. Klientens risikovurdering vil da ligge i om denne skal søke hjelp eller ikke.

Rutiner

Utfordringen til bakkebyråkratiet er at dette må kunne samhandle fleksibelt og elastisk. Med for mange klienter per bakkebyråkrat kan denne evnen fleksibilitet forsvinne (Lipsky, 2010). Ledelsen ser ofte kostnaden foran kvaliteten og ønsker at saksbehandleren skal behandle flest mulig saker. Bakkebyråkratiet reduserer etterspørselen etter tjenesten gjennom rasjonering. Rutiner er derfor meget viktig. Lipsky beskriver i boken sin to former for rasjonalisering:

Faste prosedyrer som skal sikre regelmessighet, ansvarlighet og rettferdighet. Disse sikrer også bakkebyråkraten oppfyller klienten sitt behov for respons. Frafall av skjønnsutøvelse kan bidra til å redusere fleksibiliteten. Teorien med faste prosedyrer og rutiner er å sikre en effektiv saksbehandling og likebehandling. Disse faste rutinene og prosedyrene tar ikke hensyn til individuelle behov hos klienten, og kan i sin ytterste konsekvens medføre saksbehandlingsfeil.

Rutiner gir en legitim unnskyldning for ikke å håndtere sakene fleksibelt, siden rettferdighet i en begrenset forstand etterspør likebehandling. Manglende respons og fleksibilitet forsterker vanlige oppfatninger om at byråkratiet er en del av problemet, og ikke løsningen. Dette kan igjen redusere klientens krav og forventninger til tjenesten. Rutiner fører til en forutsigbarhet som gir klienten en viss grad av tillitt (Lipsky, 2010).

Rasjonert tjeneste - ulikhet i administreringen

Rasjonering er en måte og fordele goder og ulemper på. Et gode vil alltid være en knapp ressurs og etterspørselen kan derfor ofte være større enn tilgangen. Gratis offentlige goder og tjenester kan være rasjonert ved å pålegge kostnader for å begrense etterspørselen. De kan også være rasjonert ved å tildele dem ulikt blant klasser av fordringshavere.

Bakkebyråkratiske tjenester er distribuert forskjellig i minst fire sammenkoblede grunner:

Samfunnet ønsker til en viss grad at byråkratiet skal være i stand til å være fleksibelt med hensyn til unike situasjoner, og inneha mulighet til å behandle mennesker i forhold til deres individuelle forutsetninger.

Bakkebyråkrater prøver å etablere en forbedring i klientens liv. De oppnår tilfredshet ved å gjøre en forskjell for noen klienter, og motstår arbeid som begrenser dem i å utøve skjønn.

Bakkebyråkrater kan ofte se seg nødt til å skille mellom mottakere. Det vil si at det ligger en rekke krav til grunn for å få rett til å motta en offentlig tjeneste. Byråkratiet går derfor inn i en prosess som reduserer en person fra et individ ned til dennes kvalifikasjoner med tanke på å gjøre denne til en klient. Vi kan dermed si at bakkebyråkraten dras mellom to ulike former for rasjonalitet. Dette er verdirasjonalitet, som innebærer at bakkebyråkraten handler ut fra en overbevisning om hva som er riktig å gjøre uten å ta hensyn til konsekvensene. Den andre er formålsrasjonalitet, som er når bakkebyråkratenes handlinger motiveres av mål, og rasjonelt avveier hvilke midler som man benytter for å nå disse (Steen, 2014).

Differensiering i distribusjon av offentlige tjenester: I tillegg til at en åpenbar diskriminerende praksis kan utvikle seg i et bakkebyråkrati, skjer differensiering av klienter rutinemessig fordi denne rutinen bidrar til å lette bakkebyråkratenes arbeidsbelastning. I tillegg kan dette bidra til å håndtere uklarheter og psykologisk stress som bakkebyråkraten møter i jobben sin. Denne differensieringen kan oppstå fordi bakkebyråkraten har mange tunge og tilsynelatende umulige oppgaver. Bakkebyråkraten søker via differensiering å utnytte sine egne og «organisasjonens» ressurser, eller de forsøker å lykkes med noen få klienter når de ikke kan lykkes med alle klientene (Lipsky, 2010).

Favorisering

Bakkebyråkratiet kan inneha stor arbeidsbelastning. Stor arbeidsbelastning kan medføre en seleksjon mot de sakene/ utfordringene som mest sannsynlig kan gi en vellykket løsning. Dette vil skje til tross for formelle krav om å gi alle klienter like sjanser for service og bistand.

I hvert tilfelle av favorisering som fører frem til en vellykket hjelp, vil etatens intensiver skape en belønning, men belønningen er ikke knyttet opp mot de risikoer man tar. Siden ikke alle potensielle klienter kan hjelpes, er belønningsstrukturen i etaten vedtatt som en implisitt agenda i fravær av betydelige insentiver. Dette kan føre til en komplisert situasjon med den sannhet at kriteriene for å avgjøre hvem som har en høy risiko eller hvem som har størst mulighet for å lykkes, er så problematiske at det kan utfordre bakkebyråkraten.

På den annen side tar favoriseringen også plass under omstendigheter hvor det er umulig å måle suksess. Dersom en lærer blir vurdert på frekvensen av fremgang blant sine elever sammenlignet med den antatte fremgangen, vil det ikke nødvendigvis være elevene med de høyeste prestasjonene som er de som er høyest verdsatt (Lipsky, 2010).

Partiskhet

Differensiering mellom klienter kan finne sted fordi bakkebyråkratens foretrekker noen klienter fremfor andre klienter. Bakkebyråkraten kan opptre partisk. Dette kan skje ved at klienten vekker følelser som sympati eller fiendtlighet hos bakkebyråkraten. Dette kan skje på bakgrunn av etnisitet, rase og religion med mere. Bakkebyråkraten kan også dømme klienten sin verdighet ut fra orienteringer i samfunnet. Bakkebyråkrater kan også oppfattes partiske med at de hjelper de klientene som høyst sannsynlig responderer positivt på behandlingen. Dette ligger veldig tett opp til favorisering av klienter. Bakkebyråkraten kan likevel oppleve en personlig tilfredsstillelse av å kunne hjelpe en klient i å mestre eller lykkes i den aktuelle situasjonen (Lipsky, 2010).

Kontroll av klienter og arbeidssituasjon.

Alle sosiale tjenester avhenger av et generelt samtykke blant sine medlemmer. Selv de etatene hvor det utøves mye makt, fungerer best dersom det er en stor grad av samarbeid innad i etaten. Samarbeidet er ikke frivillig men blir styrt av strukturen i den spesifikke etaten. Bakkebyråkraterne har rutiner for å fordele klienter. Dette gjøres ikke kun for å begrense etterspørselen av tjenester, men for å skape ett samarbeid med klienten. Det arbeidet som klienter forventes å samarbeide om, kan være forenlig eller i motsetning med etatens politikk. Det vil imidlertid være i samsvar med minimal risiko for brudd i rutinepraksis.

Lipsky presentere et utvalg av aspekter som ofte bidrar til rutinekontroll av klientene:

Bakkebyråkrater samhandler med klienter på måter som symbolsk forsterker og begrenser deres forhold.

Klienter er isolert fra andre. Byråkratiske etater er organisert slik at klientene har lite eller ingen kjennskap til andre klienter som er i samme situasjon som dem selv.

Tjenestene og prosedyrene bakkebyråkratene utfører er oftest godartet. Handlinger som påvirker klienter er alltid tatt i deres beste interesse. Klientene forventes å være takknemlige for de tjenester de mottar.

De aller fleste offentlige tjenesteytere krever at det er klienten selv som må oppsøke disse og ikke omvendt. Da vil det sosiale gapet mellom klient og byråkrat innebære lik avstand.

Interaksjon med klienter er ordinært strukturert slik at bakkebyråkraten har kontroll på innhold, tid, og sted. Interaksjonen med klienter er preget av en høy grad av rutiner.

Når kontroll av klienter er problematisk og kritisk til oppgaven om å gi ytelse eller personlig sikkerhet, kan interaksjoner mellom klienter og bakkebyråkraten ikke være avhengig av situasjonen. Disse bakkebyråkratene vil utvikle rutiner for å kontrollere klienten til samhandling. Bakkebyråkratene utvikler sanksjoner for å kunne oppheve eller stanse et uønsket mønster (Lipsky, 2010).

Vi ser av dette at det er ikke kun klienten som blir kontrollert men også bakkebyråkraten. Bakkebyråkrats rutiner styres mye gjennom hvordan denne skal oppnå kontroll over klienten, og hvordan eventuell partiskhet og favorisering og kan påvirke arbeidsoppgavene.

2.4 Tidligere litteratur

Det har vist seg å være svært vanskelig å finne litteratur som beskriver forskning relatert til miljøterapeuter i grunnskolen. Jeg oppfattet relativt sent i skrivingen, at jeg nok hadde søkt for snevert etter tidligere litteratur på feltet. Ved å utvide søket til å omhandle teamet rundt læreren, fant jeg forskning relatert til bakkebyråkrati i skolevesenet. Hilde Larsen Damsgaard har skrevet en artikkel som presenterer lærere som inngår i studien «Profesjonalitetens mange ansikter». I denne studien er det foretatt intervju av 10 relativt nyutdannede lærere.

Profesjonsforståelse, profesjonskvalifisering, og profesjonsdilemmaer har vært studiens tema. Artikkelen presenteres gjennom spørsmålet: Hvilke utfordringer opplever lærerne i vår studie av læreryrket?

Gjennom studien forteller lærerne at det er barna og muligheten til å være en ressurs i deres liv som er det beste med jobben som lærer. Her forteller de videre at relasjonsbygging er viktig. Tillit fra barnets side er det som skaper den nære og trygge relasjonen, som gjør at

barnet føler at læreren er en omsorgsperson. På samme måte som læreren bidrar til en bedret hverdag for barnet, vil læreren kunne oppnå annerkjennelse i eget arbeid.

Videre går det frem av artikkelen at lærerne har en meget sammensatt rolle. De føler derfor ofte at de er utilstrekkelige. Det kan være stadig mangel på tid som er hovedgrunnen bak denne følelsen. Rammene i skolen med tanke på antall elever per lærer, administrative møter med mere er de største tidstyvene. Det er begrenset hvor mye tid en lærer kan gi til hver enkelt med behov for veiledning i en klasse på 27 elever. Felles for alle lærerne i studien er følelsen av å ikke strekke til. Gapet mellom intensjon og virkelighet føles stort. Det lærerne ønsker for barna og deres læresituasjon er vanskelig å oppnå på grunn av knapt tidsperspektiv.

Velferdsstatens store ambisjoner har vist seg vanskelig å leve opp til. Gapet mellom virkelighet og intensjon må bakkebyråkratensom forholde seg til. Det er lærerne som kjenner på at mangel av tid går ut over kvaliteten i utføring av deres yrke. Systemet krever imidlertid en kvantitativ effektivitet hvor flest mulig får den hjelp de måtte ha behov for. Lærerne har kunnskap om formålene i norsk skole. De har et faglig ønske om å gi elevene den opplæring som er nødvendig, men må håndtere en virkelighet som ligger langt borte fra idealet.

Lærerne står ovenfor tvetydighet og konflikter når målene skal realiseres. Dette bidrar til at de må benytte skjønn i en rekke situasjoner, samt at oppgavene er mange og ressursene begrenset.

Lærerne gir også uttrykk for at gapet mellom system og individ er for stort. Det er systemet som innehar en rekke mangler, men de føler likevel et personlig ansvar for å oppnå et så lite gap som mulig. Artikkelen presiserer at dette er en egenskap man kan kjenne igjen i flere andre profesjoner i velferdsstaten.

Undersøkelsen viser at lærerne i høy grad føler at systemet og rammene rundt det virker hindrende i utøvelse av yrket. De opplever at de har mange elever å ta vare på, i tillegg til krav om omfattende oppgaveløsning. Dette bidrar til at lærerne føler seg utilstrekkelige og mange tar dette personlig (Damsgaard, 2011).

3. Metode

En metode er en måte å gå frem på for å samle inn data fra virkeligheten. Metode er et hjelpemiddel men ingen oppskrift på hvordan en undersøkelse skal gjennomføres.

Kvalitative intervju skaper et tillitsforhold som kan bidra til å få nyansert og relevant informasjon til belysning av problemstillingen. Samtidig vil en kvalitativ metode bidra med

en fleksibilitet. Dette gjør at man under intervju kan tilpasse spørsmålene man stiller respondentene for å klarlegge det man søker å få svar på. Tillitsforholdet som oppstår ved et ansikt til ansikts-intervju er viktig da dette ofte fører til at respondenten bidrar med mer informasjon enn ved andre former for intervju. I intervjuet er kroppsspråk en god informasjonskilde. Kroppsspråket kan være med å si noe om hvor komfortabel respondenten er i intervjusituasjonen.

3.1 Forskningsdesign

Temaet for denne undersøkelsen er spesialundervisning i grunnskolen med vekt på miljøterapeuters betydning. Problemstillingen er som nevnt tidligere i oppgaven: «**Hvordan arbeider miljøterapeuter?**» Oppgaven er beskrivende da den søker å referere hva miljøterapeuters arbeidsoppgaver består i, hvilke utfordringer og rammer denne har.

Med bakgrunn i at oppgaven søker å gå i dybden og beskrive miljøterapeuters arbeidshverdag benytter jeg meg av et intensivt forskningsdesign. Ved å gå i dybden ønsker man å få frem så mange nyanser og detaljer som mulig om det fenomenet som undersøkes (Jacobsen, 2015).

Jeg ønsker å få frem nyanser rundt miljøterapeuters egen opplevelse av hvordan disse arbeider. Ved å intervju tre miljøterapeuter ønsker jeg å belyse individuelle variasjoner og forskjeller, samt eventuelle likheter med deres oppfattelse av egen arbeidshverdag. Videre sammenlignes miljøterapeutenes informasjon opp mot rapporter og dokumenter jeg har mottatt fra en kommune.

Det finnes minst to måter å forske innen intensivt design. En metode er case-studier og en annen er små n-studier. Case kommer av det latinske ordet casus og understreker betydningen av et enkelte tilfelle.

Innenfor case-studier vektlegges det et eller flere tilfeller i sine studier. N- studier innebærer at det velges ut få enheter. Et lite antall enheter gir forskeren en bedre mulighet til å gå i dybden på hver enkelt enhet (Jacobsen, 2015).

Denne oppgaven benytter en blanding av begge metodene. Dette fordi jeg fokuserer på miljøterapeuters egen opplevelse av hvordan de jobber, samt at jeg har intervjuet kun tre respondenter. Fordelene med et intensivt design er at det oppnås et større og mer helhetlig bilde av det som undersøkes. Ved bruk av flere variabler kan få frem de ulike nyansene i det aktuelle temaet. Intensive design er som hovedregel kvalitative.

3.2 Metode

Innen metode er det to hovedformer som benyttes. Dette er kvantitativ eller kvalitativ metode. I denne undersøkelsen har jeg valgt å benytte en kvalitativ metode. En kvalitativ metode gir en større fleksibilitet under forskningsprosessen sammenlignet med en kvantitativ metode. Med å benytte en kvalitativ metode kan være enklere å foreta justeringer på problemstilling, tema og spørsmål i intervju med mere. En kvantitativ metode er mer låst. Der benyttes i all hovedsak statistikk, for å fremheve kvantitet og frekvenser. Ved bruk av en kvalitativ metode søkes det å utdype prosesser i den konkrete situasjonen (Thagaard, 2011).

Kvalitativ metode bygger på fortolkninger og menneskelige erfaringer, disse lar seg vanskelig tallfeste. Det finnes ulike metoder for innhenting av data under begge metodene men som sagt vil kvantitative metoder først og fremst innhente statistiske data. Mens de kvalitative metoder gir rom for å beskrive menneskers meninger og oppfatninger.

Med bruk av kvalitativ metode er det ulike måter for å samle inn data. Disse kan være: Det individuelle åpne intervjuet, fokusgruppeintervju, observasjon og dokumentundersøkelse (Jacobsen, 2015). I min undersøkelse har jeg valgt å benytte det åpne individuelle intervjuet samt dokumentanalyse.

Det åpne individuelle intervjuet er valgt fordi jeg har få enheter som skal undersøkes. Færre og dypere intervju er en fordel når man søker å klargjøre detaljer rundt en arbeidsgruppes arbeidshverdag. Vi får gjennom intervju frem den enkeltes oppfattelse av egen arbeidshverdag og får slik forklart dette sett fra respondentens ståsted.

Jeg har videre valgt å benytte en liten struktureringsgrad under intervjuet. Dette for at jeg ønsker at intervjusituasjonen skal oppleves åpen, og at jeg ønsker at respondenten skal føle en tillit og fortrolighet til meg som forsker. Dette gir åpning for å kunne omformulere spørsmål om ikke svarene utdyper de tema jeg tenkte meg. Det gir også rom for å utforske eventuell ny og uventet informasjon som måtte dukke opp under intervjuet (Jacobsen, 2015). Samtidig ønsker jeg å strukturere intervjuene til en slik grad at jeg får svar på de temaene jeg ønsker å utdype. Dette har jeg gjort ved å i forkant av intervjuene utarbeidet en intervjuguide.

Det er en rekke fordeler og ulemper med å benytte intervju som datainnsamling. Fordelene er som nevnt at spørsmål kan endres og tilpasses den enkelte respondenten. Samt ha muligheten til omformulering av spørsmålene for å sikre at disse er entydige og tilgjengelige. En intervjusituasjon kan styres. Det etableres en illusjon om at respondenten kan snakke fritt, men i virkeligheten styres denne til å svare på de aktuelle tema og eventualiteter. Under en

intervjusituasjon bør det etableres et vekselspill mellom respondent og intervjuer. Dette bidrar til en dypere forståelse. Et intervju gir ny kunnskap i form av ord. Intervju som datainnsamling kan inneholde flere ulemper. Det å foreta personlige intervju er resurskrevende. Et intervju må planlegges. Det må avtales med respondenter om tid og sted, og det skal utvikles en intervjuguide på forhånd. I intervju med mange respondenter kan det oppstå mange variabler som gjør intervjuformen lite egnet.

Få respondenter kan føre til at funn vanskelig lar seg generalisere (Jacobsen, 2015). Det kan også være utfordrende å analysere store mengder data. Da min oppgave er en bachelor vil det si at jeg har begrenset med tid, er det nødvendig å begrense arbeidsmengden.

Nærhet til en respondent kan påvirke funnene i undersøkelsen. Forskningen skal være objektiv, og ikke speile egne holdninger og eventuelle fordommer

Dokumentanalyse er i motsetning til intervju en sekundærdatinnsamling. Denne type data benyttes i hovedsak når det er vanskelig å innhente data direkte fra kilden. Det er mottatt rapporter fra en kommune som inneholder informasjon om miljøterapi i grunnskolen.

Rapporten gir informasjonen om tidligere bruk av miljøterapiressurser. Slike dokumenter er ofte objektive, og skiller seg fra intervjuet med at de beskriver tidligere handlinger, og kan på den måten anses som en observasjon (Jacobsen, 2015). Bruk av sekundærdata innebærer at vi benytter data som er innsamlet av andre.

Når det benyttes dokumenter og rapporter som kilde er det viktig at man er sikker på at disse har en betydning for problemstillingen. Det er også viktig å ha kunnskap og forståelse for den tilknytning dokumentet/ rapporten oppstått i. Sekundærdataene er ikke skreddersydd min undersøkelse men den situasjonen de har oppstått i. Det kan derfor oppleves at det kun er bruddstykker i dokumentene som er relevante i forskningen. Det må også tenke gjennom om dataene er manipulert til å passe inn i den undersøkelsen de i utgangspunktet viser til. Data som presenteres i undersøkelser er ofte formaterte data. Vi må derfor være veldig kritiske til påliteligheten til sekundærdata som kilde (Jacobsen, 2015).

Jeg vil i min oppgave bruke dokumenter og rapporter (sekundærdata) for å styrke de funn jeg gjør under intervjuer.

3.3 Gjennomføring

Bakgrunnen for denne oppgaven er interesse for spesialundervisning og spesialtilpasning i grunnskole. For å utforme en problemstilling tok jeg kontakt med avdeling for oppvekst i en

kommune. Sammen diskuterte vi rundt temaet spesialundervisning i grunnskolen. Under denne samtalen kom det frem at det var et ønske om en bredere kunnskap rundt miljøterapi i grunnskolen. Spørsmålet som kommunen stilte seg var om miljøterapeutene arbeider system eller individrettet.

Jeg velger å undersøke nærmere miljøterapeutenes oppgaver i forhold til deres opplevelse av arbeidssituasjon i forhold til bakkebyråkratiet. Miljøterapeutene som arbeider i grunnskolen forholder seg i hovedsak til elever med diverse utfordringer i skole og hjemmesituasjon.

Innledningsvis kontaktet jeg grunnskolerektorene via e-Post. Her presenterte jeg hensikter og målsetninger med den aktuelle oppgaven og intervjuene av miljøterapeuter i grunnskolen.

Jeg anmodet rektorene om å introdusere miljøterapeutene for min oppgave og mine ønsker om å intervju, slik at de som ønsket å bidra kunne ta kontakt med meg. Jeg valgte å gå i dialog med rektorene for å følge rett tjenestevei i denne type henvendelser. Imidlertid fikk jeg kun en tilbakemelding fra en miljøterapeut som var positiv til å delta som respondent.

Jeg valgte etter fire uker med venting og ta en direkte kontakt med flere miljøterapeuter. Den direkte henvendelsen bidro til at to personer sa ja til å delta som respondenter.

Miljøterapeutene som sa ja, er et tilgjengelighetsutvalg som deltok som respondenter i min undersøkelse. I forkant av intervjuene sendte jeg miljøterapeutene et informasjonsskriv og en samtykkeerklæring slik at de ble presentert for oppgaven. Respondentene ble samtidig informert om sine rettigheter med tanke på anonymisering av data, og at de hadde mulighet til å trekke seg fra undersøkelsen. For å opprettholde at den enkeltes respondent sin anonymitet, ble intervjuene gjennomført på forskjellige steder. Dette hadde nok vært mest hensiktsmessig å kunne foretatt alle intervjuene ved respondenten sitt arbeidssted, for å skape en formell setting i en trygg arena.

Intervjuene ble gjennomført med bruk av lydopptaker. Intervjuene viste seg og bli veldig åpne og informasjonsfylte, noe som gjorde at intervjuguiden bare ble en veileder for å sikre at alle tema ble berørte.

Jeg opplevde at miljøterapeutene snakket åpent og velvillig om de tema jeg ønsket å fokusere på. Intervjuene var i utgangspunktet ment til å vare i en time, men hadde ett spenn på 45min til to timer. Intervjuene bar preg av liten formalisering, og opplevdes mer som en samtale rundt deres jobb og arbeidshverdag.

3.4 Utvalg

Mitt utvalg består av tre miljøterapeuter ved grunnskoler i en norske kommune, samt rapporter og andre dokumenter som ble gjort tilgjengelig av en lokal kommune. Utvalget bygger på de kvalifikasjoner og egenskaper miljøterapeutene, som er et strategisk utvalg (Thagaard, 2011). Ved å velge de miljøterapeutene som selv meldte sin interesse og tilgjengelighet er oppgaven basert på et tilgjengelighetsutvalg.

En svakhet med tilgjengelighetsutvalg er at frivillige respondenter ofte er individer som i utgangspunktet er fortrolige med forskning. Det er gjerne en stor overvekt med høyt skolerte som stiller seg tilgjengelig versus lavere skolerte (Thagaard, 2011). I min undersøkelse har en miljøterapeut minimum bachelorgrad, og det vil derfor ikke oppstå vesentlige skjevheter i utvalget med tanke på utdanningsnivå. Det kan derimot være en svakhet at alle respondentene har lik utdanningsbakgrunn. Det kan også være en svakhet at de som stiller som respondenter er de som i stor grad opplever mestring av egen livssituasjon (Thagaard, 2011).

For å ha en oversikt over miljøterapeuters arbeidsoppgaver, har jeg satt meg inn i en miljøterapeut stillingsbeskrivelse. Stillingsbeskrivelsen viser en mangfoldig oppgaveportefølje (Internt dokument 3). Et utvalg med tre respondenter er et relativt lite utvalg, men gir en begrenset arbeidsmengde i oppgaveskrivingen sett i forhold til tidsanvendelsen og bearbeidelse av data. Siden jeg går rett på kildene som har best kunnskap om egen arbeidshverdag, oppfatter jeg at tre respondenter vil være nok til å kunne gi informasjon om likheter og ulikheter i opplevelsen av arbeidet, uten at det kan trekkes generelle konklusjoner ut fra observasjonene.

3.5 Etikk

De nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora har vedtatt Nasjonale forskningsetiske retningslinjer. Forskningsetikken har flere krav til forholdet mellom forskeren og den/de det forskes på. De tre viktigste er:

Respondenten har rett på selvbestemmelse og autonomi. I denne oppgaven betyr dette at miljøterapeutene må informeres om hva forskningen skal brukes til og samtykke i at den informasjonen de oppgir kan bli brukt i forskningen. Informasjonen skal være riktig referert.

Forskeren har plikt til å respektere respondentens privatliv. Respondenten skal derfor kunne være trygg på at personlige opplysninger blir konfidensielt behandlet. Respondentene er gitt informasjon om hensikt og rolle, og at informasjonen anonymiseres.

Forskeren har et ansvar for å unngå skade. Miljøterapeutene deltar frivillig, og har rett til å trekke seg fra undersøkelsen når som helst uten at dette vil påvirke dem negativt. Etisk er det viktig at den som skal samtykke til å være med i en undersøkelse er i stand til å selv kunne avgjøre det. En Miljøterapeut er et voksent menneske med høyere utdanning og det vil derfor ikke kunne trekkes tvil i om de er i stand til å samtykke til deltagelsen. Miljøterapeutene vil muligens føle seg tvunget til å bidra i undersøkelsen siden det er en kommune i deres lokalmiljø som er kommet med ideen til bacheloroppgaven. Dette medfører at det er viktig å informere om at hensikten bak oppgaven er å sette søkelys deres arbeidssituasjon for å kunne gi norske kommuner en bredere og mer forståelsesfull innsikt i miljøterapeuters arbeidshverdag. Med andre ord vil det ikke få negative konsekvenser for miljøterapeuten opp mot arbeidsgiver (Forskningsetiske komiteene, 2009).

I forskning er det en plikt til å tenke omhyggelig gjennom hvordan forskningen kan påvirke den det blir forsket på, hvordan forskningen blir brukt i etterkant og hvordan den skal bli forstått.

Reliabilitet og validitet er grunnleggende viktig i den etiske gjennomføringen av oppgaven. Reliabiliteten forteller oss om undersøkelsen er pålitelig og gir tillit. For å skape reliabilitet er det grunnleggende å tenke over styrker og svakheter ved innsamling av data. Reliabiliteten forteller oss om målingen er konsistent. For å oppnå en god reliabilitet ved en undersøkelse er det viktig at gjentagende målinger under samme forutsetninger gir samme svar. Det er grunnleggende å ha fokus på at både intervjuer og respondent har en tilnærmet omforent oppfatning av de data som fremlegges. Viktig er det også å legge vekt på at respondenten kan kjenne seg igjen (som yrkesgruppe) i de resultater som presenteres.

For å kunne ha høy validitet er det avgjørende at reliabiliteten er høy. Validiteten angir om dataene vi samler inn er gyldige for vår problemstilling. Måles det som ønskes målt? (Ringdal, 2012). Reliabilitet og validitet står ikke i et gjensidig avhengighetsforhold til hverandre. Spesielt ikke reliabilitet. En undersøkelse kan ha stor grad av reliabilitet, men liten grad av validitet. Validitet handler om at undersøkelsen gjengir virkeligheten slik den faktisk er. Operasjonalisering av problemstilling har stor betydning for validiteten av en undersøkelse.

Respondenten kjenner best til egen arbeidssituasjon. Ved å anonymisere de data som miljøterapeutene bistår med, oppnås det trygghet i intervjusituasjonen. Miljøterapeuter har i sin jobb en høy grad av taushetsplikt både i henhold til forvaltningslov og til egne «faglover»

jamfør Lex specialis-prinsippet. Det innebærer at jeg ikke kan få tilgang til alle eventualiteter i den aktuelle arbeidshverdagen i grunnskolen (Forvaltningsloven, 1967 Kap 3 § 13). Dette kan selvfølgelig bidra til å svekke validiteten i noen grad. Jeg forsøker også å styrke validiteten med å analysere de funn jeg får under intervju opp mot rapportere og dokumenter fra en lokal kommune.

Jeg har et lite og geografisk begrenset utvalg. En generalisering mot populasjonen er derfor vanskelig. Stillingsbeskrivelser for miljøterapeuter skiller seg i liten grad fra hverandre, noe som gir en mulighet til en viss generalisering av funnene.

4. Analyse

Tema for denne oppgaven gjenspeiles i bruk av teorier om bakkebyråkratiet. Målsettingen er å sette et fokus på miljøterapeuters arbeidshverdag ut fra deres ståsted. All sideinformasjon i intervjuene er slettet.

Innledningsvis presenterer jeg miljøterapeuten sin kompetanse relatert til arbeidet i grunnskolen. Deretter kategoriserer jeg etter tema deres opplevelser ev eget yrke og arbeidsdag. Første kategori er bakgrunn. Her refereres det til hva slags bakgrunn miljøterapeutene i undersøkelsen har av utdanning og erfaring fra tidligere jobber. I den andre kategorien presenteres miljøterapeutenes arbeidshverdag og deres opplevelser rundt dette. I den tredje kategorien presenteres hvordan rammer påvirker deres arbeidshverdag. I den fjerde kategorien presenteres miljøterapeutenes muligheter i eget yrke på bakgrunn av rammer og kompetanse.

4.1 Miljøterapeut i grunnskolen

En miljøterapeut har en bachelorgrad fra høyskole eller universitet. De vanligste yrkesutdanningene er barnevernspedagog, vernepleier og sosionom. Forskjellen mellom en miljøarbeider og en miljøterapeut er graden av utdanning. En miljøarbeider har i motsetning til miljøterapeuten oftest bare en utdanning på et videregående nivå. Dette skillet er viktig da den kompetansen som er nødvendig for miljøterapeuten er på et dypere nivå enn hva som trengs for miljøarbeideren. Den viktigste oppgaven til miljøterapeuten i grunnskolen er å legge til rette for elevens mestring av egen hverdag.

I grunnskolen arbeider miljøterapeuten hovedsakelig etter opplæringslovens § 9a, med hovedtyngde på § 9a-1 Generelle krav og §9a-3 det psykososiale miljøet (Opplæringslova, 1998 Kap 9). Selv om det er et krav om at skolen aktivt skal fremme et godt psykososialt miljø er det ingen lovhjemmel som gir at dette skal utføres av miljøterapeuter. Tjenesten er

med andre ord ikke pålagt ved lov. I skoler hvor det ikke er ansatt miljøterapeuter er dette oppgaver som ofte tilfaller helsesøster og lærere.

Miljøterapeuters arbeidsoppgaver er mange og de har en bred stillingsbeskrivelse. De skal blant annet planlegge og gjennomføre helsefremmende, forebyggende, rehabiliterende og miljøterapeutiske tiltak, samt å styrke de sosiale ferdighetene hos elevene (Internt dokument 3). Erik Larsen har i sin bok: «Miljøterapi med barn og unge: Organisasjonen som terapeut», følgende definisjon på den miljøterapeutiske oppgaven:

«Den primære miljøterapeutiske oppgaven er å legge til rette miljøet slik at dårlig integrerte barn og ungdommer gis muligheter til å arbeide med sin utvikling og forandring. Dette muliggjøres gjennom at: institusjonen tilbyr tydelige og tilbakevendende strukturer og relasjoner som innholdsmessig er troverdige for at barnet eller den unge skal kunne utvikle større selvstendighet og forbedret sosial kompetanse i form av økt evne til gjensidighet og empati» (Larsen, 2004, s.25).

Miljøterapeuten arbeider i direkte kontakt med elevene. Utdannelse er grunnleggende, men også mellommenneskelige evner og respekt for enkeltmennesket, i tillegg til å inneha evner til å samarbeide både med elever, lærere, foreldre og andre instanser. Miljøterapeuter i skolen er oftest ansatt i kommunen, men arbeider direkte under rektor og har kontorsted i skolen.

Oppsummeringen er en tolkning/ analyse av den informasjonen som ble gitt i intervjuene. Oppsummeringen er transkripsjon av de enkelte intervju med blant annet fokus på likheter og ulikheter i mottatt data. På grunn av ulikhet i flere av svarene vil det nok være utsagn og påstander som ikke alle respondentene ønsker å stille seg bak, men som likevel gir en beskrivelse av de oppfatninger miljøterapeutene har om emnet.

4.2 Bakgrunn

De tre miljøterapeutene som jeg intervjuet har barnevernspedagogikk som grunnutdannelse. Videre var det ulike tilleggsutdannelser blant annet i tverrfaglig arbeid, motiverende intervju, psykisk helse og veiledning.

Alle respondentene hadde en bred og lang erfaring i arbeidet som miljøterapeut, med mer enn ti års ansettelse i grunnskolen. To av miljøterapeutene hadde kun jobbet med miljøterapi etter endt utdanning, mens en respondent hadde erfaringer fra barnevern. De har ulike erfaringer fra ulike jobber som miljøterapeut. Erfaringene er ikke utelukkende fra skole da en miljøterapeut har erfaring fra institusjon, en annen fra avlastningsbolig og to har erfaring fra

både barne- og ungdomsskole. Felles var et brennende ønske om å arbeide med barn med utfordringer i hverdagen.

Felles for alle respondenter var det å kunne hjelpe barn som ikke har det så lett og som møter utfordringer i hverdagen den utslagsgivende faktor for valg av utdanning. Det har falt naturlig for respondentene å søke miljøterapeutoppgaver i skolen. Det er der barna er, og det er der barna opplever det meste av sin hverdag. I skolen kan det utøves forebyggende arbeid som kan bidra til å løfte barna til en bedre hverdag. Miljøterapeuten gir barnet verktøy for å kunne takle utfordringer og til mestring i et godt og positivt psykososialt miljø.

4.3 Egen opplevelse av arbeidshverdagen

Rammer

Respondentene forteller at de arbeider etter rammer som er gitt i opplæringsloven, og rammene som skolesystemet legger til grunn i deres arbeidshverdag. To av respondentene gir uttrykk for at det er opplæringsloven § 9a-3, det psykososiale miljøet som beskriver deres oppgaver nærmest. Samtidig legger alle respondentene til grunn at de må forholde seg til hele opplæringsloven i sitt arbeide. Opplæringsloven setter rammer og skranker som styrer miljøterapeuten sin fagutøvelse.

Under samtalen om tid kom det opp at miljøterapeuter i 100% stilling må jobbe inn seks uker i løpet av det skoleåret, som er komprimert til 49 uker. Det ble uttrykt at det var tøft å jobbe inn disse seks ukene på den relativt korte tiden. Det å arbeide en dag og to i feriene var greit. Dette var dager som var akseptabelt å bruke til planlegging.

Det føltes derimot ikke nyttig å arbeide i skoleferier ferier da elevene ikke er tilgjengelige. Det er et ønske om at alle i skoleverket skulle vært ansatt under de samme betingelsene. Dette fordi de jobber på samme arbeidssted og med de samme elevene og opplever de samme tingene.

Planlegging

Respondentene beskriver en arbeidshverdag lite preget av planer, men foretar planlegging i den grad dette er mulig i den konkrete situasjonen. Det kan oppstå akutte situasjoner som krever en viss fleksibilitet i planlegging. Dette fordi akutte situasjoner må tas hånd om umiddelbart og ofte ikke kan utsettes. En respondent uttaler at hun som miljøterapeut er glad hun har evnen til å få ting gjort uten planer. En annen sier at arbeidshverdagen ofte går på en form for autopilot, hvor hun forholder seg ad hoc til oppgavene.

Rutiner

Opplevelsen rundt bruk av rutiner i arbeidshverdagen er noe ulik blant respondentene. En av respondentene opplever at arbeidsdagen i svært liten grad er preget av rutiner og at hun er veldig fri i hvordan arbeidsdagen organiseres. De to andre respondentene sier at det er en del rutiner som er lagt ned i rammene rundt skolen, barna kommer til skolen, har undervisning, friminutt, reiser hjem til gitte tidspunkt. Disse rammene oppleves likevel ikke som rutiner. Samtidig forteller den ene respondenten at noen av deres arbeidsoppgaver også inneholder en grad av rutiner. Samtaler kan være en rutine. Man har gitte punkter man må gå gjennom i en samtale for å skape seg et helhetlig bilde. Samtidig opplever denne respondenten at det kan gå en rutine i at erfaringen fra jobben forteller dem hvilke tiltak som kan være effektive. Felles for alle er opplevelsen av at det er mer rammene enn rutinene som preger arbeidshverdagen.

Skjønn

I arbeidshverdagen opplever også miljøterapeutene ulik grad av hvor mye skjønn de som utøves. En respondent forteller at skjønn må til når de jobber med mennesker. En annen respondent sier at det kan kanskje virke som om de bruker mye skjønn, men deres fagetiske bakgrunn ligger i ryggmargen. Fagkunnskapen er viktig for å kunne forstå og løse aktuelle situasjoner. I den grad skjønn brukes er det for å nyansere og tilpasse tiltak til den enkelte elev. Den tredje respondenten sier noe det samme; skjønn benyttes men det har alltid en forankring i deres fagbakgrunn.

Prioriteringer

I miljøterapeutens arbeidshverdag oppstår det stadig behov for prioritering av oppgaver. Her forteller respondentene at de prioriterer etter hvor kritisk situasjonen de møter er. Av og til kan et barn med behov for å snakke, vente en dag og to. Et annet barn trenger den samtalen her og nå. Respondentene forteller at det også er andre ting enn de situasjonene som oppstår fortløpende som kan være med på å prioritere deres oppgaver. Rektor kan pålegge miljøterapeuten å utføre en oppgave innen en satt frist. Rektorene pålegger ikke oppgaver som er utenfor ansvarsområde.

Respondentene oppgir at samtale og samtaleterapi er en oppgave som prioriteres. Bakgrunnen her er at det er barna som sitter på svaret om deres situasjon, og at de gjennom samtaler kan komme frem til løsninger sammen. Den ene respondenten forteller at samtaler er ekstra viktig i situasjoner hvor det er aktuelt å vurdere konkrete tiltak. Gjennom samtaler vil barnet kunne opparbeide et eierskap til tiltaket, som kan gi en større suksess av måloppnåelse.

Tid

Alle mine respondenter opplever at det er mangel på tid i arbeidshverdagen. De gir uttrykk for at arbeidsmengden er stor, og gir mange elever per miljøterapeut. Ved den minste av skolene er det bort imot 200 elever, og den største i underkant av 400 elever. Ved den største og den minste skolen er det ansatt en miljøterapeut. Ved den mellomste skolen som har i overkant av 300 elever er det ansatt to miljøterapeuter i henholdsvis 100% og 50% stilling. To av respondentene oppgir at deres rektor har ytret et ønske om ansettelse av en til to miljøterapeuter ekstra i deres skole. Dette for bedre å kunne dekke hele elevgruppen.

Respondentene uttrykker at de har aldri nok tid til sine arbeidsoppgaver, og de kunne ønsket en roligere hverdag. En av årsakene til at det er mangel på tid er en utstrakt bruk av samtaleterapi. Dette er en oppgave som tar tid. Her uttrykker respondentene at barnet ikke skal begrenses. Noen barn trenger lang tid for å åpne seg og det er da viktig for tillitten at barnet får den tiden det trenger.

Respondentene ytrer et ønske om at de hadde mer tid til oppgaver de anser blir prioritert vekk på grunn av mangel på tid. Her ytrer de ønsker om mer tid til å kunne hjelpe de som trenger hjelp, men som av ulike årsaker ikke blir prioritert. Ønsket her er å hjelpe barnet før situasjonen ble akutt, eller kunne hjelpe barnet slik at det slipper å gå gjennom utfordringen alene. De ytrer også ønske om å ha tid til gruppe-samtaler/kurs med barna.

En respondent opplevde at hun brukte en og del av sin fritid til jobben sin. Respondenten fortalte at hun innimellom trengte å lese seg opp for å finne den rette løsningen for et barn. Dette er det ikke tid til på jobb, så derfor måtte lesingen forgå i fritiden. Respondenten fortalte også at det av og til var så store og tunge saker at disse var vanskelig å legge ifra seg etter endt arbeidshverdag. En av de andre respondentene uttrykte at hun arbeidet ikke mer utover normal arbeidstid enn hva som føltes greit.

Ressurs

Alle miljøterapeutene opplever at de er en ressurs i utøvelsen av yrke sitt. Opplevelsen er at lærere og andre ansatte kommer til dem for å diskutere, og få veiledning dersom de står i en situasjon hvor de må hjelpe en elev. Respondentene oppgir at lærere tar kontakt fordi miljøterapeutene sitter med en annen kompetanse som kan bidra til flersidig forståelse. Det ble også gitt uttrykk for at det ikke alltid var slik, men at dette var noe personavhengig. En av respondentene oppga at det å være en resurs for elevene var sentralt. Hun ønsket å være der for barna som en trygghetsperson som alle kunne komme til med sine problemer.

Samarbeid

Det er en stor grad av samarbeid som preger miljøterapeutens arbeidshverdag. Kontaktlærer er den som har hovedansvaret for barnet i skolehverdagen, og det kreves et nært samarbeid med denne. Miljøterapeutene sammen med kontaktlærere, arbeider ofte tverrfaglig med andre instanser som barnevern, barne- og ungdom psykiatri, pedagogisk-psykologisk tjeneste, helsesøster, assistenter, rektor, andre lærere, andre miljøterapeuter og med barna og deres foresatte. Alt samarbeid omhandler barnets beste. Barnet og barnets utvikling står alltid i sentrum.

Det tverrfaglige samarbeidet foregår på ulike måter: En respondent forteller at de en gang i måneden har et møte som et tverrfaglig team. Her møtes det representanter fra barnevern, PPT, skolen og helsesøster. I disse møtene tar de opp anonyme saker og diskuterer disse for å komme frem til mulige løsninger. Det er åpnet for at foreldre kan komme på slike møter for å kunne snakke med teamet.

En av de andre respondentene forteller om ett tett samarbeid og veiledning med og av foreldre, lærere og andre ansatte ved skolen. Videre forteller respondenten at det kjøres ulike kurs for barn. Disse kursene er oftest et tverrfaglig samarbeid. Ett slikt kurs er pis-kurs. Dette er kurs for barn som bor i «to-hjem». Kurset gir barna en uhildet arena å kunne snakke i, utveksle erfaringer og dele tips med andre i samme livssituasjon.

Miljøterapeutene treffes i egne teammøter i kommunen en gang i måneden. Det eksterne tangeringspunktet oppleves som meget givende. Det føles godt å ha en arena å møtes på og kunne utveksle kunnskap og erfaringer i en ellers faglig ensom hverdag. Samtidig forteller respondentene at de har mange og samarbeide med og at dette er tilfredsstillende. Noen savner å ha kollegaer med samme fagbakgrunn og stilling som seg selv for diskusjon, utveksling av erfaringer med og dele kunnskap med. *«Alt blir altoppslukende når du står alene, du har ingen plass å tømme deg, ingen veiledning.»*

Relasjoner

For alle respondentene oppleves relasjonsarbeidet som en av de viktigste oppgavene i deres hverdag. For å kunne skape en trygghet og tillitt hos eleven som har behov for hjelp til å oppnå en bedre skolehverdag må det skapes en positiv relasjon. Miljøterapeutene mener at de sammen med sine samarbeidspartnere er de som er ansvarlige for å skape denne gode relasjonen.

Miljøterapeutene oppga at barn ofte har vanskelig for å «åpne seg». Det er derfor viktig å utvikle ulike teknikker for å skape en positiv relasjon. Elever som blir møtt på en positiv måte vil oppnå en tillitt til å åpne seg om sine problemer.

Teknikkene gikk ut på å være i miljøet der barnet oppholder seg, slik at barnet på denne måten blir kjent med at miljøterapeuten er der og ser barnet. Miljøterapeutene fortalte også at når barn av ulike grunner ikke klarte å «åpne seg» kunne de starte en samtale med å snakke om helt ufarlige ting. Ved hjelp av brattspill kunne det skapes en ufarlig situasjon som kan gi terapeuten et springbrett mot problemstillingene.

Den ene respondenten fortalte at det var tre T-er som lå til grunn i arbeidet: Trygghet, toleranse og tillit. Hvilken av disse som kommer først er avhengig av situasjonen. Dersom man viser at man har toleranse for barnet kan dette gi barnet en trygghet til å vise den tillitten som trengs for miljøterapeuten å etablere en hjelperposisjon.

4.4 Rammebetingelsenes påvirkning.

Stillingsbeskrivelse

Respondentene forteller at de opplever en ulik grad av frihet i arbeidshverdagen. Skolen og rammene rundt, systemet, og lovverket setter begrensinger for friheten. Rammene i skoledagen og arbeidet med barn gjør arbeidsdagen vanskelig å planlegge. Oppgaver må tas på sparket og man må til enhver tid være klar for nye utfordringer. Skoledagen er også preget av en del rutiner. Miljøterapeutene opplever imidlertid en ulik bruk av rutiner. Felles er opplevelsen av at bruken av rutiner ligger i at mange av deres arbeidsoppgaver er like fra gang til gang. Dette ligger derimot så godt forplantet i deres yrkesbakgrunn og utdanning at dette likevel ikke oppleves som rutiner. I den grad skjønn brukes så er det forankret i fagkunnskap.

Miljøterapeutene er organisert ved den enkelte skole med rektor som nærmeste leder. I en kommunes mal for stillingsbeskrivelse fra 2006 er det følgende ansvars- og arbeidsområde som er gitt for miljøterapeuter:

Ansvar for til enhver tid å arbeide med gjeldende lovverk, forskrifter, reglement, og kommunale prioriteringer. Styrke skolens forebyggende arbeid med sosiale og emosjonelle vansker hos barn og unge. Arbeide for elevene og deres familier, både på individ-, gruppe- og systemnivå i tråd med skolens prioriteringer (Internt dokument 1). Miljøterapeutenes stillingsbeskrivelse er vid og oppleves dekkende, men i noen tilfeller litt lite presisert.

Stillingsbeskrivelsen er ikke uttømmende og det er leders rett og ansvar til å definere innholdet i stillingen. Dette med bakgrunn i at de ulike skolene kan ha ulike utfordringer.

Arbeidsvilkår

Brutto arbeidsår regnes som 52 uker. I tillegg har alle krav på fem uker ferie, samt regner man to uker fri på grunn av bevegelige helligdager. Dette bidrar til ett netto arbeidsår på 45 uker (Internt dokument 1).

Miljøterapeutene som har 100% stilling forteller at elleve % av stillingen må jobbes inn i løpet av skoleåret. Dette vil si at de i løpet av 49 uker må jobbe inn seks uker. Hovedtyngden av miljøterapeuters arbeidstid legges til skoletiden. Dette fordi at barna i skoletiden skal kunne oppsøke miljøterapeut og få hjelp. Innarbeiding av de seks ekstra ukene gjør at de ofte må jobbe i ferier, og noe på kveldstid. En miljøterapeut syntes dette var noe vanskelig da jobben i hovedsak var i direkte kontakt med barn.

I motsetning til lærerne som har både friminutt (må gå inspeksjon på rundgang) og spisepause, har miljøterapeutene kun spisepause. Spisepausen på 30 minutter anses å være miljøterapeutenes fritid, dersom ikke rektor av nødvendige grunner krever at de oppholder seg på sitt arbeidssted.

Kommunen fastsetter rammer for arbeidsåret. Disse rammene benyttes som grunnlag for utarbeidelse for arbeidsplan for miljøterapeutene. Arbeidsplan utarbeides og fornyes hvert år. En av respondentene følte at denne arbeidsplanen ikke var like nyttig som stillingsbeskrivelsen og var kanskje ikke så relevant. Arbeidsplanen deler opp arbeidsoppgavene i timer, og det er som miljøterapeut vanskelig å forholde seg til en slik presisering da oppgaver ofte tar ulik tid. Samtidig opplever miljøterapeutene en stor arbeidsmengde. Hver enkelt miljøterapeut har en stor elevgruppe og forholde seg til. Det kan da være vanskelig å måtte forholde seg til at man for eksempel har 20 timer til rådighet til foreldreveiledning (Internt dokument 2).

Ressurser

Miljøterapeutene gir uttrykk for at det er en stor arbeidsmengde fordi det er mange elever per miljøterapeut. De frykter for at de ikke har tid til å hjelpe alle som har behov. Kommunen opplever at både miljøterapeuter og rektorer ytrer ønske om utvidelse av miljøterapeuttilbudet. De har også gitt signaler om hvilke kriterier de ønsker skal ligge til grunn i fordeling av disse ressursene. Kommunen ser at det er svært mange faktorer som må

tas hensyn til i tildelingen av disse ressursene. Mange av disse kriteriene er heller ikke målbare og vil derfor bli vanskelig å ta avveininger opp mot.

Opplæringsloven

Miljøterapeutene erfarte at de jobbet under opplæringsloven og de rammer denne setter for arbeid i skolen. En miljøterapeut sa at det i begynnelsen av karrieren kunne være litt forvirrende. Under utdanningen hadde det vært barnevernsloven som hadde hovedfokus og det var derfor vanskelig å legge denne til side, og i hovedsak forholde seg til opplæringsloven. Miljøterapeuter skal jobbe med miljøterapi i skolemiljøet ved aktivt arbeid med elever. Deres oppgave er å skape en positiv utvikling av det psykososiale læringsmiljøet, styrking av sosial kompetanse og prososiale ferdigheter. Med andre ord faller mange av oppgavene under opplæringslovens § 9a-3 det psykososiale miljøet. Miljøterapeutene opplyste om at det de anså som sine viktigste oppgaver var i tråd med ovennevnte. De fortalte også at dette var noe som lå naturlig for dem og at de alltid arbeidet for barnets beste.

Samarbeid

Det blir lagt til rette for samarbeid og tverrfaglig arbeid både fra staten, arbeidsgiver og nærmeste leders side. Kommunens stillingsbeskrivelse sier at miljøterapeuten skal bidra til internt samarbeid i skolen og være deltagende i samarbeid med eksterne instanser der det er behov. Samarbeid anses av miljøterapeutene som viktig for å kunne være i stand til å bistå barn med ulike utfordringer i hverdagen på en mest mulig hensiktsmessig måte. De har gjennom sitt arbeid mulighet til å selv påvirke hvem det skal samarbeides med. Avgjørelser rundt dette tar de på grunnlag av sin faglige bakgrunn og kompetanse. Det er viktig for miljøterapeutene at alt samarbeid skjer med tanke på barnets beste og at det er barnet som alltid skal stå i sentrum.

Miljøterapeutene forteller om ulike fora, og samlinger som arrangeres hvor de kan møtes for å utveksle erfaringer, veilede hverandre, bidra med ny kunnskap til andre med mere. I tillegg la de til at de arrangerer ulike kurs for elevene sammen med for eksempel helsesøster. Dette samarbeidet med ulike instanser føles trygt og tillitsvekkende og kan hindre ensomhet i jobben.

4.5 Muligheter for egen påvirkning

Miljøterapeutene opplever at det er lovverk og system som er styrende for deres mulighet til å påvirke egen arbeidshverdag. Likevel opplever de at de har en svært stor grad av frihet til å forme sin egen arbeidshverdag. De opplever at rutiner som er i skolen i liten grad påvirker

deres arbeid. Rutinene som de møter i skolesystemet og igjennom utøving av yrket oppleves ikke som rutiner: *«det er bare noe vi gjør på bakgrunn av vår kompetanse og kunnskap»*.

De påvirker også sin arbeidshverdag med å legge planer til den grad det er mulig. Som nevnt er en miljøterapeuts arbeidshverdag noe uberegnelig. Dette gjør at de må være fleksible og at de slik ikke har mulighet til rigide planer. *«Det er godt å kunne gå innimellom alt som er rigid og planlagt»*.

De har ulik oppfattelse av hvor stor grad av skjønn de benytter i sin hverdag. De legger til grunn at bruk av skjønn benyttes med forankring i deres kunnskap og kompetanse. Ved bruk av skjønn er dette alltid med tanke på hva som er barnets beste og aldri med tanke på hvordan dette påvirker arbeidshverdagen.

Miljøterapeutene er samstemte om at kunnskap og kompetanse er viktig i deres arbeide. Det er deres utdanningsbakgrunn som gir kompetanse til å utføre de arbeidsoppgaver på riktig måte for å sikre elevens utvikling. Videre mener de at det alltid er viktig med oppfrisking og tilegning av kunnskap. Noe av dette legges til rette av arbeidsgiver da det kan gis tilskudd og permisjon for å kunne delta på kurs, eller ta tilleggstudium. Dette kan være med å påvirke arbeidshverdagen med at en bredere kunnskapsbakgrunn gir større kompetanse og et åpnere blikk.

Av rapport gitt ut av en kommune kommer det også frem at malen til miljøterapeuters stilling er utarbeidet av en arbeidsgruppe bestående av rektorer, miljøterapeuter, og tillitsvalgte. På denne måten har miljøterapeutene i kommunen også hatt mulighet til å påvirke arbeidshverdagen sin.

5. Diskusjon

I diskusjonskapitlet vil jeg diskutere analysen sett opp mot de teorier jeg har valgt å benytte i tidligere kapitler. Jeg trekker her frem opplevelser miljøterapeutene selv vektlegger med tanke på påvirkningen av rammer, rutiner, samarbeid og relasjoner til elevene med mer. Jeg vil vektlegge å fremheve faktorer rundt opplevelsene av miljøterapeutenes arbeidshverdag sett opp mot bakkebyråkratiet, med tanke på min problemstilling: **«Hvordan arbeider miljøterapeuter?»**

5.1 Bakgrunnen

I teorier om byråkrati går det frem at systemet er hierarkisk oppbygd. Miljøterapeuter er ansatt i kommunen med rektor som sin nærmeste overordnet. Rektor igjen er ansatt under skolesjefen. I skolen står miljøterapeuten og lærerne relativt sidestilt med tanke på grad av

utdanning, men har likevel ulik kompetanse. Begge parter er ansatt i sine stillinger på bakgrunn av sin utdanning, erfaring med videre. Miljøterapeuter i skolen skal bidra til å løse helse- og sosiale utfordringer hos elevene på et tidlig nivå. Simultant skal de avlaste lærerne slik at disse kan fokusere på undervisning.

Respondentene har alle utdanning innen barnevern, samt andre tilleggsutdannelser. Dette støtter Webers teorier om at byråkratiet er svært spesialisert og at byråkraten ansettes på grunnlag av utdanning og erfaring. På den andre side er ikke yrkestittelen Miljøterapeut beskyttet. I den aktuelle kommunen settes det krav om utdanning som barnevernspedagog, vernepleier, sosionom eller inneha annet egnethet. I andre kommuner ansettes miljøterapeuter med utdanning som førskolelærer og sykepleier.

Weber antydte at man måtte ha en gitt kompetanse og utdanning for å jobbe innen de ulike yrkene i byråkratiet. Arbeidsoppgavene til en miljøterapeut er imidlertid de samme uansett hvilken utdanningsbakgrunn de har, men utøvelse av miljøterapi kan likevel oppfattes som spesialiserte oppgaver.

Kommunen legger også vekt på annet egnethet. Miljøterapeutene som ble intervjuet mente at utdannelsen var meget viktig for å kunne fungere i deres yrket. Respondentene oppga at de i tillegg måtte inneha egenskapene som var knyttet til denne type jobb. De arbeider hele tiden med fokuset rettet mot eleven, og en oppgave at terapeuten burde ha en god del moderlige egenskaper for å kunne klare denne jobben. Her menes det egenskaper som empati, instinkt, omsorg med mere.

Respondentene i undersøkelsen ytret en mening om at miljøterapeuter som jobber i skole helst bør inneha en bachelorgrad i barnevern. Dette fordi utdannelsen sikrer en forståelse av barn og unges utvikling og oppvekstvilkår, forståelse for ulike kulturer, kunnskap om hvordan man kan hjelpe barn i utfordrende situasjoner med mere.

På den andre siden mente de at det også kunne være hensiktsmessig med miljøterapeuter med for eksempel utdanning innen vernepleie. Men da som en tilleggsressurs der det allerede var en miljøterapeut med barnevernsbakgrunn. Dette for å sikre et tverrfaglig arbeidsmiljø. Ulik kunnskap kan bidra til å skape et mer helhetlig bilde av de ulike situasjonene.

5.2 Rammer

Bakkebyråkraten opplever ofte at de er i en situasjon der målsetningene til organisasjonen og arbeidsoppgavene står i kontrast med hverandre. Målene blir derfor tvetydige. Respondentene var veldig tydelige på hva som var deres arbeidsoppgaver og hvordan de skulle jobbe for å få

utført disse. Stillingsbeskrivelsen er bred og dekkende, men gir en tydelighet over hva skolen og kommunen ønsker å oppnå ved bruk av miljøterapeut. Lipsky drar frem tre måter mål kan komme i konflikt med hverandre på:

Klientens mål er ulike mål satt av samfunnet - Miljøterapeutens hovedoppgave er å bedre hverdagen til elever med ulike utfordringer. Samfunnet tjener på at barn får en bedre hverdag og slik bidrar i samfunnet. Det er selvfølgelig vanskelig å se at barna har noen annen målsetning enn dette. Fra ett annet perspektiv kan man si at elevene oftest innordner seg etter de målene samfunnet har satt, fordi dette vil gi mindre motstand.

Klientens mål kan være ulikt fra organisasjonenes – I skolen er det opplæringsloven som gjør seg gjeldene. Miljøterapeutene arbeider under denne loven, men § 9a-3 er den loven de forholder seg nærmest til. Det kan selvfølgelig bli ulike mål mellom organisasjonen og klienten dersom det kun fokuseres på denne loven da det kan oppstå en skjevhet. I tillegg kan tilgang på ressurser være avgjørende for om målene blir like mellom klient og organisasjon.

Mange ulike og motstridende rolleforventninger – Miljøterapeutene var tydelige på hva som var deres rolle i barnas skolehverdag. De ønsket å presentere seg slik at denne rollen ikke kan misforståes. De fortalte at rektor kun tildelte dem oppgaver som det var naturlig for noen i deres yrke og utføre. Dette kan bidra til å styrke rollene og forventningene til dem.

5.3 Relasjoner til klientene

I følge Lipsky er ikke klienter i forvaltningen frivillige fordi tjenesten de søker ikke tilbys andre steder. I Norge har han både en rett og en plikt til grunnskoleopplæring. I skolene er det ikke lovpålagt at det skal være ansatt miljøterapeuter, men loven sier at et hver enkelt elev skal oppleve trygghet og sosial tilhørighet på skolen, og at dette er skolens oppgave og legge til rette for. Dette bidrar til at eleven kan ha ulike muligheter til hvor denne skal søke hjelp på en skole uten miljøterapiressurs. De kan velge å ta kontakt med helsesøster eller kontaktlærer, men disse jobber begge to innenfor forvaltningen. Med andre ord tilbys tilnærmet samme tjeneste på ulike plasser i forvaltningen, men kompetansen på disse er også ulik slik at tjenesten ikke vil være optimalisert og da kan tillitten til tjenesten svekkes. Giddens mente at det ekspertsystemet som lå bak slike tjenester ga tillitt. Eleven forventer at læreren kan det faget han underviser og at helsesøster kan fortelle om kropp og fysisk helse og har tillitt til dem rundt dette, men på andre siden er kanskje tillitten ikke like stor når det kommer til å snakke om vanskeligheter hjemme. Dette kan også ses opp mot Webers teorier om spesialisering i byråkratiet. De ulike utdanningene og erfaringene var bakgrunnen for hvilke

stillinger man kunne utføre. Både lærer og helsesøster har brede og meget kunnskapsrike utdannelser, men kunnskapen er så spesialisert at de ikke kan utføre hverandres jobb.

Lipsky hevder at maktforholdet mellom klient og byråkrat påvirkes av den ufrivillige benyttelsen av tjenesten. Lipsky sin teori antyder at klientens største maktmulighet er å beslaglegge byråkratens tid. Miljøterapeutene har stor arbeidsmengde, noe som bidrar til at tiden ikke alltid strekker til. Likevel anser de at å bruke tid til enkelteleven, for å skape gode relasjoner og tillitt, er viktig i arbeidshverdagen. Miljøterapeutene bruker utstrakt tid til samtaleterapi og legger vekt på at det er eleven som styrer denne tiden. Noen har behov for lang tid for å «åpne seg», eller for at de har mye å snakke om mens andre trenger kortere tid. Miljøterapeutene mener kvaliteten over de tjenestene de tilbyr er en svært viktig faktor og opplever derfor ikke at klientenes bruk av deres tid er noen form for maktbruk. Likevel føler de at de ikke har nok tid til sine arbeidsoppgaver og ønsker heller flere miljøterapeuter til å avlaste i antall saker enn å fire på kvaliteten. De opplever at systemet og dets begrensinger legger hindringer for de elever som trenger hjelp.

Bourdieu antyder at byråkraten har en objektiv makt til å treffe beslutninger som har betydning ovenfor klienten. Dette er en makt som er en del av det arbeidet man har. Terapeuten vil derfor også inneha en symbolsk makt. Byråkraten kan påtvinge klienten sine egne fortolkninger. Miljøterapeuter vil i noen grad ha denne symbolske makten. Med bakgrunn i deres spesialkunnskaper vil de forsøke å påvirke barnet til å ta eierskap over tiltak som igangsettes rundt barnet. Dette gjøres ikke for å hindre barnet i å kunne uttrykke sin uenighet slik Bourdieu antydte, men heller for å sikre at tiltak skal internaliseres og ha større mulighet for å lykkes.

5.4 Rutiner

Innen bakkebyråkratiet er det en stor grad av rutiner og planlegging. Bakkebyråkraten er i nær kontakt med klienten og må derfor kunne handle fleksibelt. Når bakkebyråkraten handler fleksibelt og bruker en stor grad av skjønn betyr dette ofte at kvaliteten på tjenesten blir bedre. Kostnaden blir derimot større siden det blir mindre tid til å behandle saker. Ledelsen til bakkebyråkraten vil heller at bakkebyråkraten behandler flest mulig saker. Det er enhver kommunes ønske at alle barn skal få den hjelpen de måtte trenge ut fra de ressurser som er tilgjengelige. Det tas dessverre ikke videre hensyn til at mange saker kan være ekstra ressurskrevende. Noen elever trenger mer og grundigere hjelp enn andre. Systemet slik det fremstår i dag er ikke lagt opp til dette.

Lipsky sier at bakkebyråkraten er nødt til å rasjonalisere etterspørselen av tjenesten og at rutiner derfor er viktige.

Faste prosedyrer som skal sikre regelmessighet, ansvarlighet, og rettferdighet. Dette skal være med å rive løs bakkebyråkraten fra å bruke skjønn, men tar også fra dem muligheten for fleksibilitet. Rutiner gir en legitim unnskyldning for å ikke håndtere saker fleksibelt.

Miljøterapeutene opplever at de har en ulik grad av rutiner i sin arbeidshverdag. Noen rutiner ligger selvfølgelig forankret i det systemet skolen innehar. Andre rutiner ligger i hvordan kunnskapen forvaltes i de ulike utfordringene.

I sin arbeidshverdag har miljøterapeuten et stort behov for fleksibilitet, fordi de kontinuerlig må ta individuelle hensyn til sine klienter. Dette gjør at planer og rutiner ikke alltid får noe videre betydning men selve arbeidsoppgaven står i fokus.

5.5 Rasjonering og prioritering

I bakkebyråkratiet hevder Lipsky at det er et behov for å fordele tilgang og etterspørsel av tjenester. Offentlige instanser utvikler da ulike metoder for hvordan man skal rasjonalisere tjenestene slik at de kun tilbys de med størst behov. Rasjonaliseringen gjøres ved å begrense tid, tilgjengelighet og informasjon, samt at bakkebyråkraten i kraft av sin makt kan påføre klienten økonomiske eller psykologiske kostnader.

Rasjonalisering ved bruk av tid foregår oftest ved at bakkebyråkraten har sitt arbeidssted og at klienten må oppsøke denne. Miljøterapeutene har egne kontorer hvor elevene kan besøke dem, men de driver også oppsøkende virksomhet. De er ofte ute i miljøet og er der barna er og kan slik observere barnas opplevelser. De fordeler på denne måten kostnaden av tid både på dem selv og på eleven. Samtidig kan vi se det på den måten at Miljøterapeutens kontor er på skolen der hvor eleven oppholder seg. Det derfor ikke vil oppstå noen tidskostnad for å oppsøke miljøterapeuten, med mindre eleven må vente på tur. En slik mulighet er ifølge Giddens veldig tillitsvekkende. Ansikt til ansikt relasjon bygger større tillit mellom byråkrat og klient.

En annen måte å rasjonalisere på er ifølge Lipsky å holde tilbake informasjon. Det kom ikke frem av intervjuene at miljøterapeuten tilbakeholder informasjon fra elevene, men heller forteller dem det de må vite for at de skal ta del i avgjørelser. De ønsker at barna skal være beviste på de avgjørelser som blir tatt og ikke føle at disse blir tatt over hodet på dem.

Bakkebyråkratene driver også med en grad av forskjellsbehandling ifølge Lipskys teorier. Dette gjøres blant annet ved favorisering og partiskhet. Bakkebyråkrater har ofte flere saker enn hva som er mulig å behandle. De vil derfor velge bort vanskelige saker og heller velge og behandle de saker de vet får et vellykket utfall. For Miljøterapeuter vil dette ikke la seg gjøre. Miljøterapeutene må håndtere situasjonene fortløpende. Det vil heller ikke være mulighet for å måle frekvensen av den antatte fremgangen. For noen elever kan den bistanden miljøterapeuten yter være høyt verdsatt mens den er mindre verdsatt hos andre. Barn er ulike. Det gjør at det ikke alltid er samme hjelp som vil virke selv om barna opplever samme type utfordringer.

Bakkebyråkratene kan også opptre partisk i sin jobb. Noen klienter kan ofte foretrekkes over andre. Denne partiskheten oppstår ifølge Lipsky ved at klienten vekker følelser av sympati eller fiendtlighet hos bakkebyråkraten. Samtidig kan orienteringer i samfunnet være med på å dømme klienten. Partiskheten går også på at man gjerne hjelper de som har høyst sannsynlighet for å ta imot hjelpen. På samme måte som at Miljøterapeuter ikke har muligheter for å favorisere noen elevers behov foran andre, har de heller ingen mulighet til å være partiske i sin jobb.

Miljøterapeutene jobber med barn og følger et stramt lovverk som gir alle barna lik rett til hjelp, slik likebehandlingsprinsippet i byråkratiet presiserer. Samtidig er det ikke kun den enkelte elev som møter miljøterapeutens fokus, men også grupper og systemet. Kanskje kan det være aktuelt å hjelpe en elev fremfor en annen, da denne bistanden kan være med å styrke skolen som et system.

Miljøterapeutene behandler barna ut fra deres individuelle forutsetninger. Individuelle forutsetninger vil også bety at likebehandling vanskelig lar seg gjennomføres til enhver tid. Felles for alle respondentene var deres ønske om å gjøre en forskjell i elevenes liv. Samtidig må de følge rammene og lovverket satt av systemet. Vi kan derfor si at de handler ut fra en blanding mellom formålsrasjonalitet og verdirasjonalitet. Det vil si at de handler ut fra en overbevisning om hva som er riktig, men de tar likevel hensyn til systemet og systemet sin målsetning. De benytter skjønn for å avgjøre hvilke saker som er mest akutte, hvem som trenger hjelp øyeblikkelig, og hvem som kan vente til neste dag. Lovverket på sin side setter rammene for hva de kan gjøre, når de skal gripe inn, og hvordan det skal gripes inn.

5.6 Samarbeid og kompetanseheving

Miljøterapeutene forteller at det er en stor grad av samarbeid i arbeidshverdagen. Dette samarbeidet foregår både mellom dem og elevene, foreldrene, kollegaene men også tverrfaglig. Dette samarbeidet er viktig for å alltid kunne yte barnets beste.

Kompleksiteten i bakkebyråkratens arbeid fører til at det ofte er en stor grad av usikkerhet i deres avgjørelser. Da kan ofte et tverrfaglig samarbeid bidra til å få et mer nyansert bilde på situasjonen slik at avgjørelsene vil bli mer treffende.

Miljøterapeutene oppga at det blir lagt til rette for kompetanseheving, ofte gjennom permisjon og små tilskudd. En respondent uttalte derimot at det alltid er behov for kompetanseheving. De kan komme i situasjoner hvor de mangler noe kunnskap om emnet og derfor må tilegne seg ny. Ofte må denne kunnskapen tilegnes fra en dag til neste. Dette må i svært stor grad gjøres på fritiden, da arbeidsbelastningen er så stor at det ikke er tid til dette i arbeidstiden. På denne måten heves kunnskapen og ressursene, men belastningen av kompetansehevingen tillegges bakkebyråkraten.

6. Konklusjon

Problemstillingen min var: «**Hvordan arbeider miljøterapeuter?**» Jeg har her sett på en kommunal rapport om organisering av miljøterapeutressursene i grunnskolen, en stillingsbeskrivelse, en arbeidsplan og miljøterapeutens egen erfaring.

Mine data viser at miljøterapeuter som ansatte av et byråkrati er en del av et ekspertsystem som til dels preges av arbeidsdeling som ansatt på bakgrunn av sin utdanning og erfaring. De har spesialiserte oppgaver i skolen, selv om de kan ha ulik utdanningsbakgrunn.

Miljøterapeuter som bakkebyråkrater er diskuterbart. Miljøterapeutene opplever en stor frihet innenfor de rammer satt av lovverk og system. De opplever en stor arbeidsmengde, men kan ikke rasjonere denne på den måten Lipsky beskriver at bakkebyråkrater utvikler metoder for å gjøre. Kommunen ser at det er behov for å styrke miljøterapi tilbudet men velger å skjære ned på dette. En mulig grunn kan være de økonomiske ressursene kommunen har til disposisjon. Miljøterapeuter i grunnskolen er ikke lovpålagt og det er ofte slike tjenester som blir rammet først ved kutt i budsjettene. Likevel er kommunen pålagt via opplæringsloven og utføre de oppgavene miljøterapeutene har per i dag.

Rutinene miljøterapeuten møter er i høyeste grad de rutiner systemskapt, men det er rom for fleksibilitet slik at hver sak kan behandles til det beste for barnet. Likebehandling oppleves vanskelig da barn har ulike behov. Hver sak må nøye vurderes opp mot behandling. Med dette

er det også viktig at det utøves skjønn. Miljøterapeuten må vurdere hver enkelt sak i grad av hastighet, hva som må gjøres og når behandlingen er ferdig. Dette skjønnnet benyttes med bakgrunn i deres kunnskap og erfaringer.

I miljøterapeuters arbeidshverdag er relasjonene til elevene svært avgjørende. Gjennom gode relasjoner skapes tillitt. Tillitten er for miljøterapeuter vesentlig for at de skal kunne gjennomføre sine arbeidsoppgaver.

Arbeidsmengden til miljøterapeutene er stor. Erfaringene er at de at ikke til enhver tid får hjulpet alle som trenger hjelp. Stadig må ny kompetanse innhentes for å kunne bistå elever i vanskelige situasjoner. Noen opplever at tiden ikke strekker til og at ny kompetanse må innhentes på fritiden. Lipsky hevder at mangel på ressurser hindrer mulighetene og handlingsrommet til bakkebyråkraten. Kompetanseheving er en resurs som det ofte legges til rette for i skolen, men økonomi og tid bidrar til at fritid og en sjelden gang egne økonomiske ressurser må benyttes.

Respondentene er svært beviste på rammene for sine arbeidsoppgaver. Og selv om en av dem uttrykte at det i begynnelsen av karrieren var litt problematisk å tenke opplæringslov fremfor lov om barnevern, så er dette noe som er internalisert i deres arbeidshverdag. De oppgir at rammer er viktige i en hverdag fylt med usikkerhet og akutte situasjoner. Dette skaper en trygghet både blant elevene og for miljøterapeuten som arbeidstakere. Det føles også trygt å ha et klart lovverk å forholde seg til.

Respondenten oppgir at de jobber innen systemet, og det å styrke systemet som helhet er en av de viktigste oppgavene. Dette søker de å gjøre ved å sette eleven som individ i hovedfokus. En respondent fortalte at ved å styrke en elev så bidro dette også til en styrking av «systemet».

Miljøterapeuter arbeider til dels under de teoriene Lipsky sier betegner en bakkebyråkrat. Ikke alle disse teoriene har like stor styrke, da miljøterapeutens arbeidsoppgaver omhandler klienter som ikke kan rasjoneres.

Bibliografi

Damsgaard, H. L. (2011) Når ”praksissjokket” er over – Nyutdannede læreres opplevelse av utfordringer i læreryrket. Hentet mai 10, 2016 fra www.utdanningsforbundet.no:

https://www.utdanningsforbundet.no/upload/Tidsskrifter/Bedre%20Skole/BS_nr_3-11/BedreSkole-0311-Damsgaard.pdf

De nasjonale forskningsetiske komiteene (2009, mai 19). www.wtikkom.no. Hentet april 4, 2016 fra De nasjonale forskningsetiske komiteene: <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/b.-hensyn-til-personer-5---18/>

FO. (2014). www.fo.no. Hentet april 20, 2016 fra www.fo.no: <https://www.fo.no/nyheter/det-finnes-ikke-snille-og-slemme-barn-article11093-1164.html>

Forvaltningsloven (1967) Lov om behandlingsmåter i forvaltningsloven. Hentet 04 01, 2016 fra Lovdata.no: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10>

Forvaltningsloven (2007, 01 01). Forskrift til forvaltningsloven. Hentet 02 14, 2016 fra Forskrift til forvaltningsloven: https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-12-15-1456/KAPITTEL_2

Internt dokument 1

Internt dokument 2

Internt Dokument 3

Jacobsen, D. I. (2015). Hvordan gjennomføre undersøkelser? 4661: Høyskoleforlaget A/S.

Larsen, E. (2004). Miljøterapi med barn og unge: Organisasjonen som terapeut. Universitetsforlaget

Lipsky, M. (2010). Street-Level Bureaucracy - Dilemmas of the individual in public services (Vol. 2010). 10065, New York, USA: Russel sage foundation.

Opplæringsloven(1998) Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa. Hentet mars 7, 2016 fra lovdata.no: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Ringdal, K. (2012). Enhet og mangfold. 5068: Fagbokforlaget.

Schiefloe, P. M. (2011). Mennesker og samfunn - innføring i sosiologisk forståelse. 5892, Bergen: Fagbokforlaget.

Steen, J. H. (2014). Sociologi og socialt arbejde. Latvia: Hans Reitzels Forlag.

Thagaard, T. (2011). Systematikk og innlevelse. 5892: Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet. (2015). udir.no. Hentet mars 7, 2016 fra udir.no:

www.udir.no/Tilstand/Analyser-og-statistikk/Grunnskolen/GSI-tall/Analyse-av-GSI--tall/

Utdanningsforbundet & FO (2012, Oktober 1). Tverrfaglig samarbeid i skolen. Tverrfaglig samarbeid i skolen - god og trygg skolehverdag for alle elever. ukjent, Ukjent, Norge: Utdanningsforbundet og FO.

Weber, M. (1997). Makt og byråkrati. Oslo: Gyldendal.

Vedlegg 1

Intervjuguide

Bakgrunnen for denne bacheloroppgaven er å belyse miljøterapeuters arbeidshverdag og arbeidsmetoder. Norske kommuner har et ønske om å utnytte miljøterapeutressursene mest mulig effektivt. Det vil derfor være av stor betydning å høre miljøterapeutenes side av deres arbeidshverdag for å kunne finne ut av hvordan man på en hensiktsmessig måte kan utnytte deres ressurser på en mest mulig effektiv måte sett i lys av deres rolle som bakkebyråkrater.

Jeg velger derfor å intervju tre av de tretten miljøterapeutene som er ansatt innen grunnskolen i en kommune.

Bakgrunnsinformasjon

- Hvilken utdanningsbakgrunn har du?
- Kan du si noe om bakgrunnen for at du valgte denne utdanningen?
- Kan du si noe om hvorfor du valgte å bli miljøterapeut?
- Har du hatt andre jobber innenfor ditt utdanningsfelt før du ble miljøterapeut? Hvilke?
- Hvor lenge har du jobbet som miljøterapeut?
- Hvor lenge har du hatt jobben du har per i dag?

Arbeidsoppgaver

- Kan du si litt om hvordan en vanlig arbeidsdag utarter seg?
- Hva vil du si er dine viktigste arbeidsoppgaver?
- Hva påvirker prioriteringen av oppgaver?
- Hvilke oppgaver tar mest tid?
- Hvilke oppgaver er viktigst i verdi?
- Opplever du stor grad av rutiner i dine arbeidsoppgaver?
- På hvilken måte?
- Har du tid nok til å utføre alle arbeidsoppgaver du har i lys av din stilling?
- Hva er det du gjerne skulle hatt mer tid til?
- Hva er årsaken til at du ikke rekker alle arbeidsoppgaver? Hvilke faktorer er det som spiller inn?
- Hvilken grad av frihet mener du at du har til å forme din egen arbeidshverdag?
- Hvor stort er ditt handlingsrom i forhold til systemet og elevene?
- Har du muligheter for å utøve skjønn i ditt yrke?

- Hvem påvirker din arbeidshverdag og på hvilken måte?
- Elever, rektor, andre ansatte, kommunen?
- På hvilken måte opplever du deg selv som en ressurs blant de andre ansatte ved skolen?
- Og for elevene? Ønsker de å benytte din tjeneste?
- Hvem er dine samarbeidspartnere på ditt arbeidssted?
- Hvem samarbeider du med?
- Hva samarbeides det om?
- Hvordan foregår samarbeidet?
- Hvem er det som legger til rette for samarbeidet?
- Legger din arbeidsgiver og skolens ledelse til rette for tverrfaglig samarbeid mellom kommunens ulike etater/institusjoner?
- På hvilken måte?

Rammebetingelser

- Kan du si noe om hva du mener er viktig i jobben som en god miljøterapeut?
- Hva mener du er formålet for miljøterapi i grunnskolen?
- Hva er det du trenger for å gjøre en god jobb som miljøterapeut?
- Kan du fortelle om hva som bidrar til å påvirke en miljøterapeuts arbeidshverdag?
- Hvilken kompetanse mener du er viktig hos en god miljøterapeut?
- Er det rom for å kunne tilegne seg tilleggskompetanse?
- Evt. Skjer dette på frivillig basis på fritiden? Eller skjer det i regi av arbeidsgiver?
- Mener du at din stillingsbeskrivelse er dekkende nok for det som forventes av deg som miljøterapeut?
- Jobber du mye utenom normal arbeidstid?
- Holder den tilmålte arbeidstiden slik at du har nok tid til å utføre dine arbeidsoppgaver? Må du noen gang benytte fritid for å komme i mål med dine arbeidsoppgaver? Evt. I hvor stor grad?
- Brukes det mye tid på journalføring? Tenker du dette er tid som kunne vært bedre utnyttet?
- Kan du fortelle hvordan stillingsbeskrivelsen påvirker din arbeidshverdag?

Muligheter

- Kan du si litt om hvilke muligheter du har for utøvelse av dine arbeidsoppgaver?
- Muligheten til å ta i bruk ulike ressurser?
- Muligheten til å sette inn tiltak?
- Muligheten til å sette i gang samarbeid mellom andre i skolens stab/ Evt. andre etater/institusjoner?
- På hvilken måte opplever du at dine arbeidsoppgaver supplerer annen kompetanse ved skolen?
- Føler du dette tilfredsstillende?
- Er det rom for kollegiale diskusjoner rundt fremgangen og avgjørelser i enkeltsaker?
- Mange skoler har ingen eller kun en miljøterapeut. Vil du si at det er en fordel at dere er to miljøterapeuter på deres skole?
- Åpner dette større muligheter for samarbeid?
- Letter det arbeidet å ha noen med samme yrkesbakgrunn og kunne diskutere med?

Tilbakeblikk

- Er det noe du ønsker og tilføye?
- Er det noe du mener jeg burde spurt om for å belyse din arbeidshverdag? Forklar gjerne.

Vedlegg 2

Informasjonsskriv

Bakgrunn og formål

Jeg er student på Sosiologi fordypning ved Nord universitet og skal skrive en bachelorgrad i sosiologi.

Min veileder er Cathrine Thorhus, cathrine.torhus@nord.no, +47 74 02 26 50.

Min bacheloroppgave omhandler miljøterapi innenfor grunnskolen i Norge. Under dette temaet vil jeg konsentrere meg om miljøterapeutenes arbeidshverdag. Jeg jobber under problemstillingen: Hvordan arbeider miljøterapeuter?

Jeg ønsker med dette å finne ut hvordan de jobber, og om utdanningsbakgrunnen deres har betydning for måten de arbeider på.

Bakgrunnen for at jeg ønsker å skrive en bachelor om dette temaet, er min store interesse for spesialundervisning og individuelle tilpasninger for barn med spesielle behov.

Formålet med oppgaven er som nevnt å belyse hvordan miljøterapeuter i Norge jobber, hvordan de styrer sin arbeidshverdag, hvilke utfordringer de møter og hvilke verktøy de har for å heve egen kompetanse innenfor ulike utfordringer.

For å kunne belyse dette ønsker jeg å intervju 3-5 miljøterapeuter ved lik mange grunnskoler i norske kommuner.

Gjennomføring:

Intervjuene ønskes gjennomført ved den enkelte miljøterapeut arbeidssted eller annet egnet sted. Det vil bli gjort lydopptak av intervjuene. Lydopptakene vil bli destruert umiddelbart etter karaktersetting av bachelor. Prosjektet er forventet ferdigstilt den 18. 05. 2016.

Informasjonen vil senere bli benyttet i en sosiologisk analyse. Intervjuene vil ha en varighet på ca. 60 minutter.

Frivillighet

Deltagelse i prosjektet er frivillig og informantene kan når som helst trekke seg fra prosjektet uten å måtte oppgi noen begrunnelse for dette, eller at dette på noen måte vil utløse konsekvenser for dem.

Anonymitet:

All informasjon vil bli anonymisert i den grad det er mulig. I oppgaven vil jeg anonymisere navn, hvilken skole og kommune den enkelte miljøterapeuten jobber ved, men det vil komme frem at intervjuene er av miljøterapeut ved en grunnskole i en norsk kommune.

Siden jeg har valgt å benytte lydopptak har jeg meldt inn til NSD.

Oppgaven kan bli publisert elektronisk av Nord universitet og vil ikke være unntatt offentligheten.

Med vennlig hilsen

Jenny-Mari` Sagaard

Samtykke

Jeg gir med dette mitt samtykke til at mine opplysninger kan brukes i bacheloroppgave i sosiologi ved Nord universitet.

Jeg bekrefter med dette at jeg har forstått at betingelsene for mitt bidrag er:

- Intervju med en varighet på ca. 60 minutter
- Det vil bli benyttet lydopptaker under intervjuet
- Informasjonen som kommer frem av intervjuene vil bli anonymisert, men det vil komme frem at intervjuobjektene jobber ved en grunnskole i en norsk kommune.
- Informantene kan avbryte intervjuet eller på et senere tidspunkt trekke seg fra prosjektet.
- Lydopptak vil bli destruert i midten av juni etter karaktersetting.
- All innhentet informasjon som er innhentet fra informantene vil bli destruert etter muntlig forsvar av bachelor.

Sted og dato

Underskrift